

Pinja Korhonen & Johanna Leppälä

LEIKIN HAVAINNOINTI JA OHJAUS VARHAISKASVATUKSESSA

Lastentarhanopettajien kokemuksia

LEIKIN HAVAINNOINTI JA OHJAUS VARHAISKASVATUKSESSA

Lastentarhanopettajien kokemuksia

Pinja Korhonen ja Johanna Leppälä
Opinnäytetyö
Syksy 2018
Sosiaalian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Pinja Korhonen ja Johanna Leppälä

Opinnäytetyön nimi: Leikin havainnointi ja ohjaus varhaiskasvatuksessa – Lastentarhanopettajien kokemuksia

Työn ohjaajat: Aira Vähärautio ja Markku Koivisto

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2018

Sivumäärä: 52 + 6

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla lastentarhanopettajien kokemuksia leikistä ja sen havainnoinnista sekä ohjauksesta yhteistyöpäiväkodissa. Opinnäytetyömme tavoitteena oli kuvailla lastentarhanopettajien kokemuksia heidän päiväkotinsa 0-5- vuotiaiden lasten leikistä. Tavoitteenamme oli kuvailla lastentarhanopettajien kokemuksia 0-5- vuotiaiden lasten leikin havainnoinnista sekä ohjauksesta päiväkodissaan. Lisäksi opinnäytetyömme tavoitteena oli kuvailla, miten lastentarhanopettajat kehittäisivät omien kokemusien perusteella heidän työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta.

Teoreettinen viitekehysemme muodostuu varhaiskasvatuksen määritelmästä, Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista sekä varhaiskasvatusta ohjaavasta lainsäädännöstä. Tarkastelemme leikkiä varhaiskasvatuksessa sekä leikkiä osana 0-5- vuotiaiden lasten kasvua ja kehitystä. Lisäksi opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessämme kuvaamme leikin havainnointia ja pedagogista dokumentointia sekä leikin ohjausta.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jonka aineistonkeruun toteutimme teemahaastatteluina. Teemahaastattelut järjestettiin yksilöhaastatteluina, joihin osallistui neljä lastentarhanopettajaa. Aineiston analyysissä käytimme teemoittelua.

Tulosten perusteella lastentarhanopettajat kokevat lasten leikin arvokkaaksi ja keskeiseksi asiaksi yhteistyöpäiväkodissa. Leikkiä havainnoidaan päivittäin ja havainnointia tehdään, jotta päiväkodin työntekijät tuntevat lapsiryhmän lapset ja voivat tukea lasten kasvua sekä kehitystä. Leikki tilanteessa lastentarhanopettaja tasapainottelee havainnoinnin ja ohjauksen välillä. Leikkiä ohjataan tiloja muokkaamalla, leikkikartan avulla sekä leikkiä auttaen, rikastaen ja yhdessä ideoiden. Tulosten mukaan havaintojen pedagogista dokumentointia, leikin havainnoinnin ja ohjauksen edellytyksiä sekä päiväkodin yhteisiä linjauksia havainnoinnista ja ohjauksesta tulisi kehittää.

Opinnäytetyömme mukaan leikki on päiväkodin peruskivi, jolle koko varhaiskasvatus rakentuu. Leikin havainnointi ja ohjaus yhdistyvät päiväkodin arjessa. Rakenteelliset tekijät vaikuttavat leikin havainnointiin ja ohjaukseen. Johtotasolta saatu tuki, yhteiset linjaukset sekä yhtenäinen käsitys toimintatavoista tukevat leikin havainnointia ja ohjausta. Opinnäytetyömme tuloksia voidaan hyödyntää leikin ohjauksen ja havainnoinnin kehittämiseen.

Asiasanat: varhaiskasvatus, lapset, leikki, leikin ohjaus, leikin havainnointi, pedagoginen dokumentointi

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Pinja Korhonen & Johanna Leppälä

Title of thesis: Observation of children's play and adult play guidance in ECEC – Kindergarten teachers' experiences

Supervisors: Aira Vähärautio & Markku Koivisto

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2018 Number of pages: 52 + 6

The purpose of our thesis was to describe how the teachers of a day-care centre experienced children's play, observation of children's play and adult play guidance. The aim of the thesis was to describe how the kindergarten teachers experienced 0- to 5-year-old children's play, observation of children's play and adult play guidance in the day-care centre. The thesis also aimed to describe how the kindergarten teachers would improve observation of children's play and adult play guidance in the day-care centre.

The theoretical base of the study consists of defining Finnish early childhood education and care (ECEC), Finnish National Core of Curriculum for Early Childhood Education and Care and Legislation on early childhood education and care. We view play as a part of early childhood education and care and the development of 0- to 5-year-old children. The theoretical base of the study also describes observation of play, pedagogical documentation and adult play guidance.

The thesis is a qualitative case study. The data were collected through theme interviews which were arranged as individual interviews. The data were categorized and analyzed.

The results indicate that the teachers see children's play as a valuable and an essential part of early childhood education and care. The teachers observe children's play daily to get knowledge of children's growth and development. By observing children's play, the educators gather versatile information about the kindergartners. Teachers guide children's play by modifying the play environments and using a special method called play map. Teachers guide children's play by sharing ideas, helping the children find their play interest and enriching their play. The results indicate that the pedagogical documentation and the requirements for observation of play as well as adult play guidance should be improved. Mutual policies would support the observation of play and adult play guidance in the day-care centre.

The results of the thesis show that play is the foundation of early childhood education and care. Observation of children's play and adult play guidance go hand in hand daily. In a playing scenario the teachers balance between observing and guiding play. The results indicate that mutual policies and a shared understanding of children's play observation and guidance are important in a day-care centre. Support from the head of the day-care centre contributes to play observation and adult play guidance. The results of this thesis will prove useful when developing the adult play guidance and observation of play.

Keywords: early childhood education and care, children, play, adult play guidance, observation of play, pedagogical documentation

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	LEIKKI VARHAISKASVATUKSESSA.....	9
2.1	Varhaiskasvatus ja leikki	9
2.2	0-5-vuotiaan varhaiskasvatusikäisen lapsen leikin kehittyminen	12
2.3	Leikin havainnointi ja pedagoginen dokumentointi	14
2.4	Leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa	17
3	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	22
3.1	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävät.....	22
3.2	Tutkimusmetodologia	24
3.3	Aineistonkeruu ja kohdejoukon valinta	25
3.4	Aineiston analyysi.....	27
3.5	Eettisyys ja luotettavuus	28
4	TULOKSET.....	32
4.1	Leikin keskeinen asema	32
4.2	Leikin havainnoinnin ja ohjauksen moninaisuus.....	34
4.3	Leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittämisen mahdollisuudet.....	36
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	39
6	POHDINTA.....	44
	LÄHTEET.....	48
	LIITTEET.....	53

1 JOHDANTO

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa leikki on keskiössä. Leikin voidaan kuvailla olevan punainen lanka, joka ohjaa kaikkea varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Leikki on lapselle sisäänrakennettu tapa toimia sekä olennainen osa lapsen hyvinvointia, kehittymistä ja oppimista. (Tarkka 2018, viitattu 28.2.2018.) Leikin tulisi saada näkyä ja kuulua varhaiskasvatuksessa. Siihen tulisi kannustaa ja sen merkitys lapsen hyvinvoinnille sekä oppimiselle ymmärtää. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 29.)

Leikki on saanut viime vuosina osakseen erilaisia huomionosoituksia ja korostuksia. Mira Jääskeläisen Koko Suomi leikkii –hankkeen pohjalta ideoiman vuosittaisen Leikkipäivän tavoitteena on kannustaa aikuisia järjestämään leikkitoimintaa lasten kanssa ja arvostamaan lasten leikkiä. (Leikkipäivä 2018, viitattu 1.2.2018.) Lastentarhanopettaja Hanne Nyman on kehittänyt päiväkotimaailmaan Leikinvoima -materiaalit ja koulutuksen, joissa kehitetään leikkipedagogiikkaa työtapana. Nymanin mukaan jokainen lapsi voi loistaa, mikäli lasta on tukemassa taitava ja osaava aikuinen. Nyman kuvailee aikuisen kykenevän kannattelemaan ja tukemaan lasten leikkiä samalla tukien kunkin lapsen yksilöllisesti kehittyviä taitoja. (Laitinen 2017, viitattu 1.2.2018.)

Aikuisen rooliin ollaan leikissä kiinnitetty huomiota ja aiheesta on tehty tutkimuksia. Tiina Lautamo ja Vilja Laaksonen ovat kehittäneet leikkitoiminnan havainnointiin ja arviointiin kahteen väitöskirjaan pohjaavan RALLA –menetelmän, jonka työkaluja muun muassa varhaiskasvatuksen työntekijät voivat käyttää työssään. (RALLA Oy, viitattu 8.2.2018.) Sari Turunen (2017, 2) on tutkinut kasvattajan roolin leikkiä edistäviä ja rajoittavia tekijöitä ja jakanut tutkimuksen tulokset kolmeen ulottuvuuteen: asenteellinen, rakenteellinen ja toiminnallinen. Turusen tutkimus on osa pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämis- ja yhteistyöverkosto VKK-Metron kehittämistyötä, jonka teemana oli vuosina 2014-2016 leikki ja leikilliset oppimisympäristöt.

Lasten leikin mahdollistumisesta ollaan oltu toisaalta myös huolissaan. Mannerheimin lastensuojeluliiton lapsi- ja perhepolitiikan ja lasten oikeuksien johtava asiantuntija Esa Iivonen on nostanut artikkelissaan esille huolen siitä, onko leikille nykypäivän suoritusyhteiskunnassa aikaa ja tilaa. Iivosen mukaan kysymys on siitä, kuinka aikuiset lapsen ympärillä suhtautuvat leikkiin. Leikin merkityksen ymmärtäminen ei saa hänen mukaansa jäädä vain lainsäädännölliselle tasolle, vaan lainsäädännön on välityttävä varhaiskasvatuksen käytäntöön. (Iivonen 2018, viitattu 1.2.2018.)

Aikuisen läsnäolo ja ohjaus ovat osa leikkiä merkittäväällä tavalla, toisin kuin Mikkolaisen ja Nivalaisen (2009, 54) mukaan usein muistetaan. Heidän mukaansa aikuiset ajattelevat leikin usein olevan toimintaa, jossa ”lapsi silloin tällöin vain piipahtaa vierailulle palatakseen sitten ”oikeaan maailmaan””. Leikissä lapsi kuitenkin tutkii asioita ja käsittelee omia havaintojaan sekä kokemuksiaan. Lapsen leikin kautta aikuinen voi tavoittaa lapsen sisintä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 54.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet velvoittavat varhaiskasvatuksen työntekijöitä tarkastelemaan leikkiä. Tärkeää on miettiä, miten leikkiä ja sen edellytyksiä voitaisiin edelleen kehittää niin, että jokaisella lapsella on mahdollisuus leikkiä omien valmiuksiensa mukaisesti. Tämä edellyttää ammattitaitoa tunnistaa tilanteita, jolloin tarvitaan leikin ohjausta. Leikkiä havainnoimalla ja dokumentoimalla varhaiskasvatuksen työntekijät voivat tarkastella lapsen leikkiä ja häntä kiinnostavia asioita. (Tarkka 2018, viitattu 1.2.2018.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvailla lastentarhanopettajien kokemuksia leikistä ja sen havainnoinnista sekä ohjauksesta yhteistyöpäiväkodissa. Tarve opinnäytetyölle nousi esille keskustellessamme erään päiväkodin johtajan ja lastentarhanopettajien kanssa työelämästä nousevista tarpeista. Leikin havainnointi koettiin työyhteisössä kehittämiskohteeksi. Opinnäytetyömme tavoitteena on kuvailla, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on heidän päiväkotinsa 0-5-vuotiaiden lasten leikistä. Tavoitteenamme on kuvailla, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on 0-5- vuotiaiden lasten leikin havainnoinnista ja ohjauksesta päiväkodissaan. Lisäksi opinnäytetyömme tavoitteena on kuvailla, miten lastentarhanopettajat kehittäisivät omien kokemusien perusteella heidän työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta.

Haastattelut antavat lastentarhanopettajille mahdollisuuden ammatilliseen reflektioon ja kehittymiseen. Opinnäytetyöhömmme osallistuessa lastentarhanopettajat voivat pysähtyä pohtimaan tekemäänsä leikin havainnointia ja ohjausta sekä havaita asioita, joissa haluavat kehitystä tapahtuvan. Tämän yhteistyön pohjalta muodostuivat opinnäytetyömme kolme tutkimustehtävää, jotka ovat: 1. Millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on heidän päiväkotinsa 0-5- vuotiaiden lasten leikistä?, 2. Millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on 0-5- vuotiaiden lasten leikin havainnoinnista ja ohjauksesta päiväkodissaan? ja 3. Miten lastentarhanopettajat kehittäisivät omien kokemusien perusteella heidän työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta?

Sosionomin (AMK) kompetensseja täydentävät sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetenssit (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetenssit 2018, viitattu 22.9.2018). Olemme muodostaneet omat oppimistavoitteemme näistä kompetensseista. Opinnäytetyömme tietoperustaa kirjoittaessamme olemme tutustuneet tarkasti lasten oikeuksien sopimukseen, varhaiskasvatusta ohjaavaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2016) ja varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) on ohjannut opinnäytetyömme tietoperustaa sekä johtopäätöksiä merkittävästi ja olemme syventyneet asiakirjaan opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetensseissa (2018, viitattu 22.9.2018) kuvataan, kuinka sosionomin (AMK) tulee ymmärtää leikin merkitys. Leikki koko opinnäytetyömme aiheena on laajentanut merkittävästi osaamistamme ja ammattitaitoamme lasten leikistä sekä sen arvokkuudesta. Opinnäytetyömme kolmannen tutkimustehtävän kehittämisteema ja läpi opinnäytetyöprosessin tekemämme reflektio sekä eettinen pohdinta ovat syventäneet osaamistamme eri varhaiskasvatuksen toimintatapojen tarkastelusta ja kehittämisestä.

Opinnäytetyöprosessimme aikana varhaiskasvatustalaki uudistui. Uusi varhaiskasvatustalaki astui voimaan 1.9.2018 ja sen myötä varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänimikkeet muuttuivat. Laissa eriytetään varhaiskasvatuksen opettajan ja varhaiskasvatuksen sosionomin nimikkeet ja kelpoisuusvaatimukset. Kaikki henkilöt, jotka lain voimaan tullessa ovat täyttäneet kelpoisuuden toimia lastentarhanopettajana, ovat siirtymäsäännöksen perusteella yhä kelpoisia toimimaan varhaiskasvatuksen opettajan sekä varhaiskasvatuksen sosionomina koko uransa ajan. Lisäksi kaikki 31.7.2023 mennessä valmistuneet ovat kelpoisia toimimaan molemmissa tehtävissä. (Kuntatyönantajat 2018, viitattu 5.10.2018.) Tässä opinnäytetyössä käytämme nimikettä lastentarhanopettaja lukuun ottamatta lakiviittauksia.

2 LEIKKI VARHAISKASVATUKSESSA

Tässä luvussa käsittelemme opinnäytetyömme teoreettiset lähtökohdat, jotka muodostavat työmme perustan. Opinnäytetyömme keskeiset ja toisiinsa sitoutuvat käsitteet ovat varhaiskasvatus ja leikki. Avaamme tässä luvussa varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavia tavoitteita sekä lainsäädäntöä. Leikkiä puolestaan käsitellään lapsen oikeutena ja osana varhaiskasvatusta. Syvennymme leikkiin osana 0-5-vuotiaiden varhaiskasvatusikäisten lasten kehitystä sekä varhaiskasvatuksessa tehtävää pedagogista dokumentointia ja leikin havainnointia. Käsittelemme lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijän roolia leikin ohjaajana.

2.1 Varhaiskasvatus ja leikki

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Se pyrkii edistämään lasten kasvua, kehitystä ja oppimista yhdessä vanhempien tai muiden lapsen huoltajien kanssa. Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta on aina huoltajalla. Yhteiskunnallisesti varhaiskasvatus pyrkii yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseen sekä syrjäytymisen ehkäisemiseen. Samalla varhaiskasvatus mahdollistaa vanhempien osallisuutta työhön ja opiskeluun. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8,14.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteet määritellään vuonna 2018 voimaan tulleessa varhaiskasvatuslaissa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1. 3§). Varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu varhaiskasvatuslain (540/2018) lisäksi muun muassa Suomen perustuslakiin (131/1999) ja asetukseen lasten päivähoidosta (239/1973). Näiden lisäksi varhaiskasvatusta ohjaavat kansainväliset sopimukset ja lainsäädäntö, kuten YK:n Lapsen oikeuksien sopimus (60/1991) ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (27/2006).

Varhaiskasvatus on lain mukaan suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa.

(Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 1. 2§). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan varhaiskasvatuksessa tapahtuvan kasvatuksen tarkoituksena on lapsen kehityksen tukeminen. Tavoitteena on, että lapsesta kasvaa yksilö, joka tiedostaa kulttuurisia arvoja sekä tapoja. Tämän lisäksi hän osaa ilmaista omat mielipiteensä ja tunnistaa toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin sekä ympäristöön. Opetus on lapsen kannustamista uusien asioiden oppimiseen jokaisen lapsen yksilöllisten taitojen ja mielenkiinnonkohteiden sekä tuen tarpeiden mukaisesti. Lapsen oppiminen tapahtuu erilaisten oppimisen tapojen avulla. Varhaiskasvatuksessa hoito on niin fyysistä perushoitoa kuin tunteisiin pohjautuvaa välittämistä. Hoidon myötä lapsi tuntee olevansa arvokas omana itsenäänä. (Ahonen 2017, 27.)

Kunnan yleinen varhaiskasvatuksen järjestämisvelvollisuus täydentyy subjektiivisella oikeudella päivähoitoon. Kunnan on järjestettävä lapselle varhaiskasvatuspaikka vähintään laissa säädetyn minimituntimäärän mukaisesti. Tämä edellyttää sitä, että lapsi täyttää laissa määritellyt edellytykset. Jokainen lapsi on oikeutettu saamaan varhaiskasvatusta 20 tuntia viikossa tai enemmän, mikäli se on lapsen edun mukaista, esimerkiksi lapsen tuen tarpeen kannalta. Kokopäiväiseen varhaiskasvatukseen lapsella on oikeus silloin, kun lapsen vanhemmat tai muut huoltajat ovat kokoaikaisesti töissä tai opiskelevat. (Heinonen, Iivonen, Korhonen, Lahtinen, Muuronen, Seimi & Siimes 2016, 40.) Varhaiskasvatuslaissa (540/2018 1. 1§) on säädetty varhaiskasvatuksen järjestämisestä niin, että kunnan on järjestettävä varhaiskasvatusta siihen tarkoitukseen varatussa tilassa eli päiväkodissa ja yksityiskodissa tai muussa kodinomaisessa hoitopaikassa, jota kutsutaan perhepäivähoidoksi.

Päiväkodissa toteutettava varhaiskasvatus on ryhmämuotoista ja lapsiryhmät muodostetaan pedagogisesti tarkoituksenmukaisesti. Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikkaa ja varhaiskasvatuksen opettajan kokonaisvastuuta esimerkiksi lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja kehittämisessä sekä tavoitteiden toteutumisessa. Varhaiskasvatuksen opettajat, lastenhoitajat ja muu henkilöstö kuitenkin suunnittelevat ja toteuttavat varhaiskasvatusta yhdessä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 17.) Varhaiskasvatuslain (540/2018 7. 37§) mukaan varhaiskasvatuksen opettajan tai sosionomin kelpoisuus on oltava vähintään kahdella kolmasosalla niistä työntekijöistä, jotka työskentelevät opetukseen, kasvatukseen ja hoitoon liittyvissä tehtävissä. Vähintään puolella heistä tulee olla varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus ja muilla vähintään kelpoisuus toimia varhaiskasvatuksen lastenhoitajana.

Leikki on lapsen sivistyksellinen oikeus ja yksi varhaislapsuuden ominaisimmista piirteistä. Oikeudesta leikkiin on kirjattu lapsen oikeuksien sopimuksessa. (YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013, 4.) Lasten oikeuksien sopimuksen (60/1991) 31. artiklan 1. kappaleen mukaan ”sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin”. YK:n lasten oikeuksien komitea painottaa 31. artiklaa koskevassa yleiskommentissaan (2013, 4, 10) leikin merkityksellisyyttä lapsen hyvinvoinnille, terveydelle ja kehitykselle. Komitean mukaan kasvatus ja leikki vahvistavat toisiaan, joten niitä pitäisi tukea koko varhaiskasvatuksen ajan.

Vuoden 2016 varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamassa kokonaisuudessa on korostettu pedagogiikkaa. Leikki on nostettu yhdeksi keskeisimmäksi varhaiskasvatuksen toimintatavaksi. (Ahonen 2017, 27, 90.) Varhaiskasvatustilain (540/2018 1. 3§) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteisiin kuuluu toteuttaa muun muassa lapsen leikkiin perustuvaa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 20, 39) painotetaan, että leikin itseisarvo tulee ymmärtää varhaiskasvatuksessa. Leikkiminen on toimintaa, joka tuottaa lapselle iloa. Lisäksi sillä on merkitystä niin oppimiselle kuin lapsen kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja hyvinvoinnillekin. Leikki on lasta motivoivaa toimintaa, jossa hän oppii monia taitoja ja omaksuu tietoa. Toisaalta leikkiin kannustavassa varhaiskasvatuksen ympäristössä voidaan työntekijänkin ajatella olevan oppija.

Hyvässä varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa ymmärretään, että leikillä on suuri merkitys lasten hyvinvoinnille. Työntekijöiden tulee varhaiskasvatuksessa kehittää ympäristöjä ja toimintatapoja, jotka edistävät leikkiä. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen työntekijän tulee tunnistaa leikkiä rajoittavia ja estäviä tekijöitä. Toimintakulttuurissa leikkialoitteille ja -kokeiluille luodaan rauha ja niille annetaan tilaa. Lapsia kannustetaan ilmaisemaan itseään, olemaan luovia sekä käyttämään mielikuvustaan. Päiväkodissa mahdollisesta leikin näkyminen sekä kuuluminen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 29.)

Leikin avulla varhaiskasvatuksen työntekijä oppii tuntemaan lasta paremmin ja voi rakentaa suhdetta häneen, sillä leikki on hänelle mahdollisuus päästä lähemmäs lapsen kokemusmaailmaa: kokemuksia, tunteita, ajatuksia ja tulkintoja (Ahonen 2017, 91). Havainnointi ja dokumentointi ovat perustana leikin ja varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelulle sekä toteutukselle. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa korostetaan myös varhaiskasvatuksen työntekijän

tehtävää leikin edellytysten turvaajana ja leikin ohjaajana. Jokaisella lapsella tulee olla oikeus olla osana leikkiä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 39.)

2.2 0-5-vuotiaan varhaiskasvatusikäisen lapsen leikin kehittyminen

Lapsen leikki on kiinnostanut tutkijoita vuosikymmenien ajan. Leikin tutkijat ovat pohtineet sitä, mistä leikki alkaa ja miten leikin kehitys on yhteydessä lapsen kehitykseen. (Helenius & Korhonen 2016, 69.) Kun lapsi leikkii, hän oppii erilaisia taitoja, jotka ovat yhteydessä niin kasvuun ja kehittymiseen kuin oppimiseenkin. Leikki vahvistaa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. (Ahonen 2017, 90.) Leikissä kehittyvät muun muassa lapsen kielelliset ja sosiaaliset taidot, mielikuvitus, luovuus, ajattelu ja ongelmanratkaisutaidot (Helenius & Lummelahti 2013, 14, 65). Lapsi ryhtyy leikkiin, kun hän kokee sen merkitykselliseksi. Leikin merkitys voi lapselle löytyä kiinnostavasta aiheesta tai siitä, että hän saa leikkiä itseään innostavassa roolissa. Merkitys voi liittyä lisäksi esimerkiksi leikissä käytettäviin materiaaleihin. Merkitykset ovat jokaiselle lapselle henkilökohtaiset, eivätkä ne välttämättä aukea esimerkiksi sivustakatsovalle aikuiselle. Tästä huolimatta leikin merkitys on lapselle itselleen suuri ja mahdollistaa lapsen kehityksen sekä oppimisen. (Helenius, Hintikka & Vähänen 2004, 54.)

Lapsi rakentaa kuin huomaamattaan identiteettiään ja elämäänsä leikin tutkimisen, kokeilun ja eri roolien myötä. On esitetty, että seuraavat kolme näkökulmaa rakentavat lapsen ehyttä identiteettiä ja elämää. ”Minä olen” –näkökulma kehittyy, kun lapsi leikkii ja hänen omakuvansa vahvistuu leikistä saatujen positiivisten kokemusten kautta. Positiivisia kokemuksia syntyy silloin, kun lapsi saa leikin keskellä hyväksyntää aikuisilta. Leikki mahdollistaa lapsille kielteistenkin tunteiden käsittelemisen ja lapsen tunne-elämä rakentuu. Leikkimisen ilo synnyttää lapsen motivaation oppimiseen. Leikkiessä lapsi kokee osaavansa mitä tahansa ja ellei osaa, hän kuvittelee. Tämä on toinen näkökulma ”minä osaan”. Lisäksi lapsi tarvitsee ”minulla on” –kokemuksia, jotka syntyvät turvallisista aikuisista lapsen ympärillä. Aikuisen leikkivälle lapselle antavat kannustavat viestit kertovat lapselle, että aikuinen pitää lapsen leikkiä tärkeänä. Lapsen leikki tukahtuu, ellei hän saa aikuisilta leikissä tarvitsemaansa arvostusta. (Helenius ym. 2004, 25-30).

Hyvin pienet lapset leikkivät aluksi tietämättään, kun aikuinen keinuttaa, laulaa ja hypittää lasta. Aluksi pieni lapsi ei tiedä leikkivänsä, mutta pian hän oppii tuntemaan ja odottamaan aikuisen luomia tilanteita. Alle kolmevuotiaiden lasten leikki toteutuu yhteisenä toimintana jonkun itseä vanhemman ihmisen kanssa (Helenius, Karila, Munter, Mäntynen & Siren-Tiusanen 2002, 134-135). Leikin varhaisessa vaiheessa aikuinen tai esimerkiksi vanhempi luo toiminnallaan ja kielellään kuvitteellisen tilanteen ja yhteisen toiminnan. Myöhemmin aikuinen toimii tiedon välittäjänä, kuten kertomalla puupalikoista tehtävän rakennelman olevan torni. Aikuinen auttaa kuvitteellisten tilanteiden synnyssä ja luomisessa myös leikkimisen myöhemmässä vaiheessa ja tukee lasta kuvittelu- ja roolileikin vaiheeseen siirtymisessä, laittaessaan esimerkiksi kumisen ankan sinisen kankaan päälle uimaan. (Helenius & Lummlahti 2013, 61-62.)

Aluksi lapsi oppii leikkimiselle ja tutkimiselle tärkeän taidon: liikkumisen. Kierien, ryömien ja myöhemmin kontaten lapsi pyrkii koskettamaan ja tutkimaan esineitä, jotka herättävät hänen mielenkiintonsa. (Helenius & Lummlahti 2013, 67-68.) Ensimmäisissä esineleikeissään lapsi tutkii suulla hakien sellaisia kokemuksia, joita suun herkäät alueet voivat lapselle tuottaa. Kun lapsen käden ja katseen koordinaatio kehittyy, lapsi oivaltaa vähitellen esineiden käytön ja merkityksen eron. Tämän oivalluksen jälkeen esineitä käsitellään tarkoituksenmukaisesti, jäljitellen aikuista: kynällä kirjoitetaan paperille ja nukensängyssä yritetään nukkua itsekin. (Helenius ym. 2002, 136-137.) Erilaiset leikit kuten lelujen heittäminen, esineistä kiinni pitäminen ja irrottaminen sekä kieppumiset ja riippumiset kiehtovat liikkumaan oppinutta lasta. (Helenius & Lummlahti 2013, 67-68.) Liikkuva leikki, kuten pylvään kiertäminen ja kävely katse kattoa kohti, vaativat aikuiselta ymmärrystä ja toimintojen mahdollistamista sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi ei ole vaarassa tai häiritse toisia (Helenius ym. 2002, 136-137). Lapsi äänтелеe ilmaisten tunteita ja hakien sosiaalista kontaktia, joten yksivuotias lapsi nauttii leikkiessään liikeleikkejä ja tutustumisleikkejä (Brédikyté & Hakkarainen 2013, 24). Esimerkiksi loruleikeissä liike, laulu sekä kosketus yhdistyvät toimintaketjuksi, jota ennakoivissa lapsella on aikuisen kanssa yhtenäiset suuntautumiset ja odotukset, vaikka lapsi ei vielä ymmärräkään puhetta (Helenius ym. 2002, 134-135).

Lapsen lähtiessä kävelemään juokseminen, portaiden kiipeäminen, raskaiden esineiden kantaminen sekä tutkiminen ovat osana lapsen tavassa leikkiä (Helenius & Lummlahti 2013, 71). Kaksivuotias toistaa tuttuja tilanteita leikkiessään ja kuvittelu- sekä symbolileikkien alkaminen näkyy lapsen leikeistä (Brédikyté & Hakkarainen 2013, 24). Kaksi- ja kolmevuotiaana lelut ovat todellisia esineitä edustavia ja niiden merkitys lapselle on huomattava. (Helenius ym. 2002, 137). Lapsen ollessa kolme vuotta, jokaista esinettä vastaa jo jokin sana ja leikissä tehdään konkreettisia

tekoja konkreettisten esineiden avulla. Korvaavien tekojen piirteitä alkaa näkyä kolmevuotiaan leikissä: oikeita esineitä voidaan korvata jollain muulla tai tarvittava leikkiteko kuvitellaan. (Brédikyté & Hakkarainen 2013, 21, 24.) Liikkuessa ja leikkiessä lapsi alkaa havaita enemmissä määrin kiellettyjen sekä sallittujen asioiden ja toimintojen eroja. Samalla oma tahto alkaa näkyä lapsen käytöksessä ja puheessa. Vastakohtaisuudet kiinnostavat: valokatkaisin saa valot päälle ja kiinni, vesihana avataan ja suljetaan. Kokeiluiden myötä lapsi oppii leikkimään ”ikään kuin” - leikkejä, kuten juomaan muovisesta teekupista virnistäen tietäessään, että juominen on tilanteessa kuvitteellista. (Helenius & LummeLahti 2013, 73-74). Neljävuotias lapsi on jo taitava korvaamaan esineitä ”tämä olisi”- teoilla (Brédikyté & Hakkarainen 2013, 24-25).

Voimakas sisäinen kehitystapahtuma työntää vuorovaikutuksen eri esineiden kanssa myöhemmin lasten leikkien keskiöön. Esimerkiksi puita kaatava metsuri lisää välillä polttoainetta moottorisahaansa ja tämän nähtyään lapsi haluaa jäljitellä metsurin toimintaa korvaavien esineiden avulla leikeissään. Lapsi siirtyy roolileikkien maailmaan, jotka ovat vähitellen monipuolisia ja pitkäjänteisiä. Kun roolileikkivaihe on varhaisessa vaiheessa, lapsi on ihastunut ulkoisiin tunnuksiin, kuten rooliasuihin ja välineisiin. Roolileikistä kehittyy niin kutsuttu psykologisen kehityksen moottori, joka muodostuu lapsen tekemästä ajatustyöstä leikkitalanteen rakentamiseksi. Kokemuksen karttuessa rooleissa leikkivät lapset toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa ja leikistä muodostuu yhteinen mielikuva. (Helenius & LummeLahti 2013, 87-88, 93.). Jo neljävuotiaan leikit ovat sisällöllisesti rikkaita roolileikkejä, joissa lapsi toimii ensin ja jälkikäteen kertoo toiminnastaan. Viiden vuoden ikäisenä lapsi tekee ja puhuu samanaikaisesti ja ajattelu muodostuu toiminnan ohessa. Roolileikeissä on rooleja, jotka ovat leikin juonelle alisteisia. Monimutkaiset juonet leikkeihin syntyvät lapsen mielikuvituksessa ja tietyt teot sekä kuvitellut esineet ovat leikissä yleistyneet (Brédikyté & Hakkarainen 2013, 25).

2.3 Leikin havainnointi ja pedagoginen dokumentointi

Jokaiselle päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle tulee varhaiskasvatuslain (540/2018 5. 23§) mukaan tehdä henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. Lain mukaan varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja suunnitelmaa

tulee tarkistaa vähintään kerran vuodessa. Joskus lapsen tarpeet voivat edellyttää suunnitelman päivittämistä useammin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 10) mukaan lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa käsitellään lapsen kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyviä teemoja. Varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa mietitään niitä tukevia tavoitteita ja toimenpiteitä, joilla tavoitteisiin pyritään. Lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvaillaan lapsen yksilöllisiä vahvuuksia, osaamista ja häntä kiinnostavia asioita. Suunnitelmaan kirjataan lisäksi lapsen mahdolliset tuen tarpeet.

Havainnoinnin voidaan ajatella olevan osa varhaiskasvatuksen työntekijän perustehtävää. Se on kaiken lapsilähtöisen toiminnan ja varhaiskasvatuksen arvioinnin, suunnittelun sekä toteutuksen perusta. Havainnoinnin avulla saadaan tietoa niin lapsen kokemuksista ja kiinnostuksen kohteista kuin oppimisen, kehityksen ja kasvun kokonaisuudestakin. Lasta havainnoimalla voidaan huomata asioita ja tilanteita, joissa lapsi mahdollisesti tarvitsee enemmän aikuisen tukea. (Koivunen & Lehtinen 2015, 15-16, 33.) Dokumentointi mahdollistaa työntekijälle näiden merkityksellisten asioiden tallentamisen ja muuttuu pedagogiseksi silloin, kun näitä saatuja tietoja hyödynnetään tavoitteellisesti. Varhaiskasvatuksen arjessa havainnointi ja pedagoginen dokumentointi sulautuvat toisiinsa. Lapsen henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma on yksi varhaiskasvatuksen keskeisin pedagogisen dokumentoinnin muoto, mutta dokumentointi ei keskity vain siihen. (Ahonen 2017, 140-141, 143.)

Pedagogista dokumentointia voidaan tehdä monin eri tavoin ja eri välinein. Dokumentoinnissa voidaan hyödyntää nykYTEknologiaa, kuten tabletteja, joita voidaan käyttää arkisessa toiminnassa. Tabletilla voidaan esimerkiksi valo- ja videokuvata sekä äänittää. Sen avulla voidaan kirjata asioita ylös, piirtää tai tehdä ajatuskarttoja. Dokumentointia voidaan tehdä myös perinteisemmällä kameralla, jolla voidaan tallentaa niin koko päiväkotiryhmän kuin yksittäisen lapsenkin toimintaa. Videointi on erityisen hyvä väline päiväkotiryhmän pienimpien lasten toiminnan ja leikkien tallentamiseen, koska heidän sanallinen tuottamisensa on vielä kehittymässä ja leikki-ideat saattavat olla vaihtuvia. Dokumentteja voidaan hyödyntää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja niiden avulla voidaan tehdä päiväkodin toimintaa näkyväksi vanhemmille. (Rintakorpi ja Vihmari-Henttonen 2017, 125-128, 138.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 39) on nostettu esille lapsen leikin havainnointi ja dokumentointi. Leikin havainnoinnin avulla varhaiskasvatuksen työntekijät saavat tärkeää tietoa, jota voidaan käyttää leikkiä ja muuta varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa. Rintakorpi ja

Vihmari-Henttonen (2017,141-145) ovat kuvanneet Leikkimaailma –esimerkillä sitä, kuinka pedagogista dokumentointia voidaan hyödyntää toimintaa suunniteltaessa, arvioidessa ja kehittämisessä. Tiivistetysti Leikkimaailma –esimerkissä lapsille esitellään ensin tarina, jonka jälkeen aikuiset havainnoivat lapsia kiinnostavia tarinan tapahtumia sekä hahmoja ja dokumentoivat niitä. Havaintojen ja dokumentoinnin pohjalta aikuiset suunnittelevat oppimisympäristön ja lapsia kiinnostavia sisältöjä, jossa tarinaan pohjautuvaa juonellista leikkiä toteutetaan kerran viikossa. Tällöin osa aikuisista leikkii lasten kanssa tarinaan sopivilla rooleilla havainnoiden lapsia sekä ohjaten ja kannustaen leikkiä. Yksi aikuinen dokumentoi leikkiä videolle. Jokaisen leikkimaailmakerran jälkeen lapset tekevät kokemuksiaan ja tunteuksiaan näkyväksi piirtämällä. Varhaiskasvatuksen työntekijät tarkastelevat ja arvioivat videokuvattua materiaalia jokaisen kerran jälkeen sekä käsittelevät tekemiään havaintoja erillisen lomakkeen avulla. Tämän pohjalta suunnitellaan seuraavaa Leikkimaailma -kertaa.

Leikkiä havainnoitaessa huomioita voidaan kiinnittää moniin eri asioihin: lapsen kielellisiin taitoihin, ajatteluun ja mielikuvitukseen, hieno- tai karkeamotoriikkaan, keuhonhallintaan sekä aistien toimintaan. Aikuinen voi leikkiä tarkastellessaan havainnoida ryhmän lapsien välisiä suhteita ja ryhmän toiminnan etenemistä. (Kurvinen ym. 2013, 167-168.) Päiväkotiryhmässä lapset voivat itse ottaa tai antaa toisille lapsille rooleja, kuten autoritaarinen ja demokraattinen johtaja tai vallankäyttäjä. Lapsi, joka on ryhmässään ottanut autoritaarisen johtajan roolin, haluaa toiminnallaan viedä leikkiä eteenpäin ottamatta toisia huomioon. Vallankäyttäjä käyttää asemaansa siten, että saattaa esimerkiksi pakottaa toisen lapsen antamaan lelunsa tai käskää häntä tekemään asioita omasta puolestaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 40-41.)

Tehtyjä havaintoja tulisi dokumentoida jo havainnointitilanteiden aikana, sillä muuten niillä on vaarana unohtua. Dokumentointitapa tulisi valita tarkoituksenmukaisesti. Paperia on usein helposti saatavilla ja sen käyttö soveltuu moniin tilanteisiin, mutta vaihtoehtoja on esimerkiksi aiemmin esille nostettujen videoinnin ja valokuvien ottamisen lisäksi sadutus, portfoliot ja äänittäminen. Kasvattaja voi käyttää havainnoinnin tukena erilaisia valmiita havainnointilomakkeita. (Koivunen & Lehtinen, 78-82.) Tiina Lautamo on kehittänyt työntekijöille lasten objektiivisen havainnoinnin tueksi RALLA leikin arviointimenetelmän. RALLA leikin arviointi on kehitetty käytettäväksi 2-6-vuotiaiden lasten leikin havainnoinnin ja arvioinnin tukena. Menetelmää sovelletaan lapselle luonnollisessa sekä tutussa ympäristössä, esimerkiksi päiväkodissa. Menetelmässä on 38 leikin osoitinta, jotka kuvaavat leikkijän merkityksellistä ja mielekästä tekemistä sekä toiminnallista pätevyyttä. Näitä kuvaillaan leikkitekoina, joita aikuinen havainnoi lapsen valitsemassa vapaassa leikissä. (Lautamo

2013, 10, 14.) Kriteeriperusteisen havainnoinnin avulla työntekijät saavat kokonaisvaltaisen kuvan sekä lapsen vahvuuksista, että tuen tarpeista. Näiden pohjalta voidaan miettiä lapsen osaamistavoitteita ja tuottaa tietoa esimerkiksi lapsen henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. (Lautamo & Laaksonen 2017, 16-17.)

Havainnoinnista saatavia tietoja tulisi aina käyttää siten, että ne tukisivat lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Hyödynnettyinä havainnoinnit vaikuttavat siihen, kuinka toimintaa tarkastellaan ja suunnitellaan sekä esimerkiksi toimintaympäristöjä muokataan. Lapsesta tehdyt havainnoinnit antavat lisäksi kasvattajalle ja lapsen vanhemmille tietoa varhaiskasvatussuunnitelman tekemistä varten. (Koivunen & Lehtinen 2015, 69, 74.) On tärkeää, että kasvattajat havainnoisivat lisäksi omaa toimintaansa. Tällaisella tietoisella ja sovitulla toiminnan havainnoinnilla voidaan saada monipuolista tietoa esimerkiksi kasvattajien vuorovaikutuksesta keskenään ja leikkimisestä lasten kanssa. Itsehavainnointi onnistuu esimerkiksi videoimalla päiväkodin arkea. (Koivunen & Lehtinen 2015, 54.) Pedagoginen dokumentointi on väline, jolla varhaiskasvatuksessa totuttuihin rakenteisiin ja toimintatapoihin voidaan kiinnittää huomiota kriittisestikin. Se voi kannustaa kasvattajaa tarkastelemaan omaa työtään ja arvioimaan omia toimintatapojaan. Työstä voidaan huomata asioita ja puutteita, joita voisi olla muuten haastavaa nähdä. Pedagoginen dokumentointi edellyttää koko työyhteisön sitoutuneisuutta ja toisaalta myös reflektioita: onko pedagogiselle dokumentoinnille aikaa tai voisiko toimintatapoja tarkastella sekä kehittää laadukkaammiksi. (Rintakorpi & Vihmari-Henttonen 2017, 16, 50-51.)

2.4 Leikin ohjaus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016,39) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöiden tulee kiinnittää huomiota leikin edellytyksiin ja ohjata lasten leikkiä. Leikin edellytyksiä on turvattava ja leikin kehittymistä on tuettava. Jokaiselle lapselle on turvattava oikeus osallistua leikkiin omilla taidoillaan sekä valmiuksillaan. Leikin tukeminen voi tapahtua ohjaamalla leikkiä ulkoapäin tai leikkimällä itse mukana. Leikin ohjauksessa korostuu työntekijän fyysinen sekä psyykinen läsnäolo.

Leikin pedagoginen analyysi pyrkii löytämään vastauksia siihen, kuinka leikkiviä lapsia tulisi ohjata ja millaisiin kasvatustavoitteisiin leikin ohjauksella voidaan tähdätä (Helenius & Korhonen 2016, 69). Mikkola ja Nivalainen (2009, 54) painottavat, että aikuisen läsnäololla ja ohjauksella on leikille paljon suurempi merkitys kuin usein ajatellaan. Samaa mieltä ovat Hakkarainen ja Brédikyté, joiden mukaan aikuisella on merkittävä, usein unohdettu, asema lapsen leikkitaitojen kehityksessä. Leikkipedagogiikan periaatteiden tulisi ohjata jokaisen lapsen kasvatusta. Hakkaraisen ja Brédikytén tutkimuksen mukaan kehittävän leikin syntyä tulee ohjata koko lapsen varhaislapsuuden ajan, eli kahdeksaan ikävuoteen saakka. Ohjauksen täytyy muovautua ja muuttua lapsen leikin kehityksen mukana. Ohjausta tulisi heidän mukaansa toteuttaa itse leikkien. (Hakkarainen & Brédikyté 2013, 29, 239.) Heleniuksen ym. (2002, 141) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijä ohjaa leikkiä ottamalla huomioon lapsen yksilöllisen kehitystason ja leikin kehityksen toimimalla lähikehityksen vyöhykkeellä.

Aikuisen rooli leikissä voidaan jakaa välittömään ja välilliseen ohjaukseen. Suurin osa leikin ohjauksesta tapahtuu välillisesti, eli vaikuttamalla niihin tekijöihin, jotka tukevat lapsen leikkiä sekä varmistamalla leikin ulkoisia edellytyksiä. (Helenius 1993, 97–98). Käytännöt, jotka liittyvät käytettävissä oleviin tiloihin, välineisiin, aikaan ja työnjakoon vaikuttavat leikin edellytyksiin varhaiskasvatuksessa. Yhdessä suunnitellut ja toimivat käytännöt edistävät lasten leikin ja aikuisen ohjauksen mahdollisuuksia omaehtoisen leikin tilanteissa. (Helenius ym. 2002, 141–142.)

Leikissä tarvitaan tavoitteellisuutta, sillä luovat leikit, esineleikit ja roolileikit ovat toimintaa, jossa lapset kehittyvät ja aikuiset voivat seurata lapsen kehitystä. Ohjaavien aikuisten tavoitteellisuus näkyy esimerkiksi leikkivälineiden valinnassa ja leikkiajan sekä leikkirauhan varmistamisessa. (Helenius 2002, 140-141.) Kun leikkirauhaa aletaan suunnitella päiväjärjestykseen, täytyy muistaa luovan leikin prosessi: ideointi, rakentaminen, itse leikkiminen ja poiskorjaaminen. Aito ja oikea leikki ei ehdi toteutua, jos sille on varattu vain lyhyitä aikajaksoja päivästä. Mikäli aikaa leikkimiselle ei ole varattu riittävästi, lapsiryhmän väliset suhteet voivat olla kylmiä, kilpailevia ja leikki ei enää suju. Ryhmässä voi ilmetä kiusaamista ja ajattelumallina ryhmän välisistä suhteista ”sydänystävät – muut”. Päivittäin tapahtuva keskinäisten suhteiden hiominen leikkiessä sekä leikkirauha ovat olennaisia leikin kehittymisessä ja välillisesti lapsen hyvinvoinnissa. (Helenius & Lummelahti 2013, 221-222.)

Leikkiryhmän kokoa ja pienryhmissä toimimista korostetaan yhtenä leikin edellytyksenä: pienempi ryhmäkoko tukee lapsen keskittymistä leikkiin ja keskinäisten suhteiden muodostumista lasten

välille. Yksittäisen lapsen leikin havainnointi ja tarvittaessa ohjaus mahdollistuu, kun leikki tapahtuu pienryhmissä. (Helenius ym. 2002, 144.) Leikkialuepedagogiikkaa pidetään yhtenä tapana järjestää vapaata leikkiä pienryhmäpedagogiikan mukaisesti. Leikkialuepedagogiikkaa toteuttaessa aikuinen on rakentanut lapsille valmiiksi ympäristöjä leikille tai lapsille voidaan antaa mahdollisuus suunnitella sekä muodostaa leikkinsä itse heille annettuihin tilavaihtoehtoihin. Leikeistä tai leikkituloista on päiväkodissa kuvat, joiden perusteella lapset saavat valita, mitä he haluaisivat tehdä merkitsemällä valintansa esimerkiksi omalla valokuvallaan. Leikkialuepedagogiikka pyrkii yhdistämään lapsiryhmiä ja mahdollistamaan lapsen leikkiä uusien lasten kanssa. (Raittila 2013, 86, 90.)

Alatarvas ja Niiniharju (2018, 50-54) kannustavat tarkastelemaan kriittisesti lasten vapautta leikkiä ja valita leikkinsä päiväkodissa. Monissa päiväkodeissa on käytössä leikinohjaustauluja tai -kartoja, joiden avulla lapset valitsevat leikin sekä sille suunnatun tilan. Leikkitaulujen käyttöön ohjaus voi laskea lasten tekemien aloitteiden määrää sekä passivoida lapsia käyttämään valmiiksi tarjottua sisältöä. Heleniuksen ja Lummelahden (2013, 98-99, 135-136) mukaan viimeistään viisivuotiaiden lasten tulisi saada rakentaa paikat ja puitteet leikeilleen, oli leikki millaista tahansa, kuten roolileikkiä tai sääntöleikkiä. Siten leikki saa pitkäkestoisuutta ja pysyvyyttä, eivätkä heille valmiiksi rakennetut leikinurkkaukset vie leikiltä sen haastavuutta. Alatarvas & Niiniharju (2018, 48, 51) kannustavatkin arvioimaan päiväkodissa sitä, mitä lapsi voisi oppia, jos leikki alkaisikin muulla tavoin, kuin tiloja valitsemalla. On pohdittava kriittisesti, onko leikillä mahdollisuuksia alkaa ja toimia vapaasti, vai sitooko leikkitaulut liikaa lasten leikkejä päiväkodin tiloihin ja valmiiksi keksittyihin leikkeihin.

Ryhmäkoon lisäksi aikuisen tulee kiinnittää huomiota leikkituloihin, -välineisiin ja -materiaaleihin. Leikin kehityksen tunteminen on ensisijaista, sillä eri välineet tukevat leikin kehitystä eri vaiheissa. Tilojen suunnittelussa tulisi pohtia eri-ikäisten lasten tarpeita ja eri leikkimisen muotoja. Pienempien lasten kohdalla huomiota tulee kiinnittää siihen, minkälaiset tilavaihtoehdot tukevat ryömien tai kävellen ympäristöään tutkivaa lasta. Pienillä lapsilla toiminta sitoutuu vahvasti esineisiin, mutta siirryttäessä roolileikkeihin myöhemmällä iällä esineet eivät enää ole niin suuressa roolissa. Leikkivälineiden ja esimerkiksi roolivaatteiden tulisi olla lasten ulottuvilla sekä omilla paikoillaan niin, että lapset pystyvät omatoimisesti käyttämään erilaisia esineitä leikeissään. (Helenius ym. 2002, 146-148.) Leikille varattua tilaa ei tarvitse aina olla paljon, sillä lapsen mielikuvitus voi laajentaa leikkitilaa sen ollessa todellisuudessa rajallisempi. Leikkien sijoittumista tiloihin on hyvä suunnitella ja tarkkailla. Leikit, jotka edellyttävät rauhaa ja keskittymistä, kuten rakenteluleikit, on

hyvä ohjata sellaisiin tiloihin, joissa se onnistuu. Jotkut leikit voivat toimia vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, joten ne olisi hyvä sijoittaa toistensa läheisyyteen. Aikuisen on tärkeää muistaa, että tilaa on oltava lisäksi yksin leikkiä varten. (Helenius 1993, 92-95.)

Leikin edellytyksiin kuuluu riittävän yhtäjaksoinen aika leikille. Lasten leikin motivaatio katoaa, jos lapsi ei ehdi toteuttaa leikki-ideaansa alusta loppuun. Tämän vuoksi leikin ohjauksessa tulisi kiinnittää huomiota käytettävissä olevaan aikaan. Lasta ei kannata ohjata leikkiin, mikäli se joudutaan pian keskeyttämään esimerkiksi seuraavaan toimintoon siirtymisen vuoksi. (Helenius 1993, 90.) Leikin välitön ohjaus on tärkeää leikin aloitusvaiheessa. Ennen leikkiä aikuisen tulisi johdatella lasta miettimään, mitä hän haluaisi leikkiä ja kenen kanssa. Myönteisten leikkikokemusten perustana on lapsen tunne siitä, että omaehtoisen leikin aikana hän saa itse päättää mitä leikkiä. Aikuinen voi ohjata lapsia kertomaan leikkiaikeistaan ennen leikkitilannetta, jolloin aikuisen on mahdollista miettiä mahdollisia ohjaustarpeita, kuten käytettävänä olevia tiloja ja leikkivälineitä. (Helenius 1993, 90, 98-99.) Heleniuksen ym. (2004, 54-55) mukaan aikuisen on kiinnitettävä huomiota siihen, että antaa lapselle tarpeeksi mahdollisuuksia valita leikkinsä aiheen itse ja sen, osallistuuko hän tiettyyn leikkiin. Muutoin lapsi ei sitoudu leikkimäänsä samalla tavalla kuin silloin, kun leikissä on henkilökohtainen merkitys.

Lapsen ikä vaikuttaa siihen, miten aikuinen toimii leikissä itse. Pienempien lasten leikeissä aikuinen toimii nimeten, kuvaten ja kommentoiden. (Mikkola ja Nivalainen 2009, 54.) Aikuinen voi olla mukana kehittämässä leikkitilannetta esittäen kysymyksiä, ehdotuksia tai näyttämällä mallia. Aikuinen voi tukea leikkitilanteessa lapsen kuvittelukyvyyn kehittymistä siten, että esittää leikkitilanteeseen liittyviä kysymyksiä ohjaa lasta korvaavien esineiden ja toimintojen käyttämiseen esimerkiksi niin, että palikkaa voi käyttää leikissä ruokana. (Helenius ym. 2002, 150.) Yhteisessä leikissä yhdistyvät lapsen ja aikuisen havainnot sekä kokemukset. Havaintojen ja kokemusten yhteen sovittaminen auttaa lasta hallitsemaan yhä suurempia asiakokonaisuuksia ja toimii leikkiä eteenpäin vievänä voimana. Yhteiset leikit vahvistavat perustaitoja, kuten vuorottelua ja neuvottelua. Aikuisen osallistuminen kannustaa ja rohkaisee lapsia pitkäjänteisempään leikkiin. (Mikkola ja Nivalainen 2009, 54.)

Vanhempien lasten leikissä aikuinen innostaa, kannustaa ja on mukana. Aikuisen rooli leikin mahdollistajana tila- ja päiväjärjestelyissä korostuu erityisesti, kun leikkien juonet ja roolit alkavat monimutkaistua. Myönteisellä asenteella erilaisia leikkejä kohtaan, halulla keskustella lasten kanssa ja lapsen aloitteiden kuuntelulla on suuri rooli siinä, miten lapset leikkivät. (Mikkola &

Nivalainen 2009, 55.) Christensen ja Launer (1989, 98-101) painottavat, että lasten tulisi huomata aikuisten aito kiinnostus kaikkia leikkejä kohtaan. Tärkeää on osoittaa kiinnostusta lasten ratkaisuihin etenkin siinä leikin vaiheessa, jossa leikkiä aloitetaan ja jaetaan esimerkiksi rooleja. Osalla lapsista on runsaasti leikki-ideoita, joilla he innostavat toisia mukaan. Osa lapsista voi puolestaan tarvita aikuisen tukea ja kannustamista leikkien suunnitteluun ja toteutukseen.

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyömme on toteutettu yhteistyössä erään päiväkodin kanssa haastattelemalla lastentarhanopettajien kokemuksia leikistä ja sen havainnoinnista sekä ohjauksesta yhteistyöpäiväkodissa. Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyömme tarkoitusta, tavoitteita ja tutkimustehtäviä. Käsittelemme luvussa opinnäytetyömme metodologisia lähtökohtia, kohdejoukkoa ja aineistonkeruumenetelmää, aineiston analyysia sekä opinnäytetyön eettisyyttä ja luotettavuutta.

3.1 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoitteet ja tutkimustehtävät

Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä, joka ohjaa tutkimusstrategisia valintoja: kartoitetaanko, selitetäänkö, kuvaillaanko vai ennustetaanko. Tutkimukseen voi sisältyä useampikin tarkoitus ja se voi muuttua tutkimusprosessin edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 134.) Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvailla lastentarhanopettajien kokemuksia leikistä ja sen havainnoinnista sekä ohjauksesta yhteistyöpäiväkodissa. Opinnäytetyömme tavoitteena on kuvailla, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on heidän päiväkotinsa 0-5-vuotiaiden lasten leikistä. Tavoitteenamme on kuvailla, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on 0-5-vuotiaiden lasten leikin havainnoinnista ja ohjauksesta päiväkodissaan. Lisäksi opinnäytetyömme tavoitteena on kuvailla, miten lastentarhanopettajat kehittäisivät omien kokemuksiansa perusteella heidän työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusongelmasta puhuttaessa käytetään usein käsitettä tutkimustehtävä. Perinteisesti on korostettu sitä, että tutkimuksen tehtävät tulisi tarkkaan harkita ja muotoilla jo ennen kuin varsinaista aineistoa ryhdytään keräämään. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kuitenkin varauduttava siihen, että tehtävä voi muuttua tutkimuksen edetessä. Tutkimuksen tekijöillä tulisi kuitenkin olla jonkinlainen käsitys tutkimuksen kysymyksenasettelusta. (Hirsjärvi ym. 2007, 121-122.)

Opinnäytetyömme tutkimustehtävät ovat:

1. Millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on heidän päiväkotinsa 0-5- vuotiaiden lasten leikistä?
2. Millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on 0-5- vuotiaiden lasten leikin havainnoinnista ja ohjauksesta päiväkodissaan?
3. Miten lastentarhanopettajat kehittäisivät omien kokemuksiansa perusteella heidän työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta?

Rajasimme opinnäytetyömme aiheen ja tutkimustehtävät 0-5-vuotiaiden lasten leikkiin sekä leikin havainnointiin ja ohjaukseen. Yhteistyössä päiväkodin kanssa päätimme rajata opinnäytetyömme toteutuksen päiväkotiryhmien lastentarhanopettajien kokemusten kuvailuun. Yhteistyöpäiväkodin lastentarhanopettajat työskentelivät opinnäytetyön toteutushetkellä päiväkotiryhmissä, joissa lapsia oli yhdeksän kuukauden ikäisistä viisivuotiaisiin.

Sosionomin (AMK) kompetensseja täydentävät sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetenssit (Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetenssit 2018, viitattu 22.9.2018). Olemme muodostaneet omat oppimistavoitteemme näistä kompetensseista. Opinnäytetyömme tietoperustaa kirjoittaessamme olemme tutustuneet tarkasti lasten oikeuksien sopimukseen, varhaiskasvatusta ohjaavaan Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2016) ja varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2016) on ohjannut opinnäytetyömme tietoperustaa sekä johtopäätöksiä merkittävästi ja olemme syventyneet asiakirjaan opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetensseissa (2018, viitattu 22.9.2018) kuvataan, kuinka sosionomin (AMK) tulee ymmärtää leikin merkitys. Leikki koko opinnäytetyömme aiheena on laajentanut merkittävästi osaamistamme ja ammattitaitoamme lasten leikistä sekä sen arvokkuudesta. Opinnäytetyömme kolmannen tutkimustehtävän kehittämisteema ja läpi opinnäytetyöprosessin tekemämme reflektio sekä eettinen pohdinta ovat syventäneet osaamistamme eri varhaiskasvatuksen toimintatapojen tarkastelusta ja kehittämisestä.

3.2 Tutkimusmetodologia

Opinnäytetyömme on laadullinen tapaustutkimus. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen ja tapausten sekä aineiston käsittäminen ainutlaatuisina. Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja pyrkii käyttämään tutkimuksessa sekä aineiston keruussa välineitä, joissa tutkittavien näkökulmat ja kokemukset tulevat kuulluksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 160.) Valitsimme kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, koska halusimme kuvaila lastentarhanopettajien kokemuksia.

Eskolan ja Saarela-Kinnusen (2010, 190-191) mukaan tapaustutkimusta ei voi määritellä yksiselitteisesti, sillä sitä voidaan tehdä monin eri tavoin. Tapaustutkimukselle olennaista on, että aineisto muodostaa tapauksen, eli eräänlaisen kokonaisuuden. Tapaustutkimus on heidän mukaansa näkökulma ja lähestymistapa todellisuuden tutkimiseen ja se tavoittelee kokonaista ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Varto (1992, 85) kuvailee minkä tahansa tutkimuksen kohteen olevan ilmiö tutkijoille. Tutkimustavat- ja kysymykset ovat kokonaisuus, jotka liittyvät ihmiselle olemassa oleviin merkityksiin. Ilmiö on siis tutkijalle merkitys, tutkimuskohde.

Tapaukset ja aineistot ovat ainutlaatuisia, sillä ne ovat yksittäisten henkilöiden yksilöllisiä kokemuksia. Tapaustutkimuksen tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä, vaan ne pätevät vain tutkittuun tapaukseen (Kananen 2013, 28). Opinnäytetyömme kuvailee yhteistyöpäiväkodin lastentarhanopettajien kokemuksia, eivätkä opinnäytetyömme tulokset ole yleistettävissä.

Varton (1992, 26-27) mukaan laadullisen tutkimuksen erityispiirre on se, että tutkijat sekä tutkittavat vaikuttavat samassa maailmassa ja omaavat osin samanlaisia merkityskokonaisuuksia, joiden kautta he ymmärtävät maailmaa. Tutkija ei ole enää tutkimusta tehdessä tutkittavan aiheen ulkopuolella, koska tutkittava on ihminen. Tämä on myös yksi edellytys laadulliselle tutkimukselle: laatuja voi ymmärtää vain siinä asiansyhteydessä, jossa niillä on merkitystä. Opinnäytetyömme tekijöinä ja tulevana varhaiskasvatuksen opettajina meillä on kokemusta varhaiskasvatuksessa työskentelystä. Tämän ansiosta meillä on omaa kokemusta leikistä, sen havainnoinnista ohjauksesta. Koemme, että tämän avulla meidän on mahdollista ymmärtää lastentarhanopettajien kertomia kokemuksia.

3.3 Aineistonkeruu ja kohdejoukon valinta

Eskolan ja Vastamäen (2010, 27-28) mukaan haastattelu on aineistonkeruumenetelmänä melko yksinkertainen: kun haluaa tietää jonkun ajatuksista johonkin asiaan liittyen, yksinkertaisin ratkaisu on kysyä henkilöltä itseltään. Teemahaastattelun voidaan siten ajatella olevan erittäin tehokas tapa kerätä tietoa. Teemahaastattelu on kuin keskustelu, vaikka se tapahtuukin haastattelijan ehdoilla ja hänen aloitteestaan. Tietoa jaetaan haastattelijan ja haastateltavien vuorovaikutuksessa. Valitsimme opinnäytetyömme aineistonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun, sillä tarkoituksenamme on kuvailla lastentarhanopettajien kokemuksia. Teemahaastattelu on mielestämme erinomainen väline laadullisen tutkimuksen aineistonkeruuseen, sillä se antaa haastateltavalle tilan tuoda omia kokemuksiaan haastattelutilanteessa kuulluksi.

Muodostimme opinnäytetyömme teemahaastattelun kysymykset teemarungoksi (liite 1). Eskola ja Vastamäki (2010, 38) kuvailevat teemarungon kolme eri tasoa, joilla on eri teemoja. Ylätasolla on laajat teemat eli yleiset aihepiirit, joista keskustellaan. Toisella tasolla on niin sanottuja auttavia kysymyksiä, joilla teemahaastattelun varsinaista isoa teemaa on pilkottu pienempiin osioihin. Kolmannella tasolla on taas yksityiskohtaisia pikkukysymyksiä, joita haastattelijat käyttävät silloin, kun aikaisemmin esitetyt kysymykset eivät ole vielä saaneet haastateltavaa tuottamaan vastausta. Teemarunkomme muodostuu kolmesta teemasta: leikki, leikin havainnointi ja ohjaus sekä leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittäminen. Testasimme teemarunkoa toisen meidän opinnäytetyötämme opponoivan opiskelijan koehaastattelun avulla. Totesimme koehaastattelun jälkeen teemarungon toimivaksi. Lähetimme teemarungon lastentarhanopettajille ennen haastatteluja, jotta heillä on mahdollista tutustua haastatteluun teemoihin etukäteen.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää tutkimuskohdetta. Ei ole mahdollista vastata yksiviivaisesti siihen, kuinka montaa henkilöä on haastateltava aineiston keruussa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistona voi olla vaikka vain yksi tapaus, yhden henkilön haastattelu tai joukko yksittäishaastatteluja. Tarkoituksena ei ole etsiä tilastollisia säännönmukaisuuksia tai keskimääräisiä yhteyksiä, joten aineiston koko ei määräydy näihin perustuen. Tutkija valitsee tutkittavan aiheen kannalta olemassa olevan ryhmän ja haastattelee kaikki tämän ryhmän jäsenet. Aineiston koko määräytyy näissä tapauksissa sen mukaan, miten monta jäsentä tällaiseen ryhmään sattuu kuulumaan. Tutkimuksen kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti sen sijaan, että se olisi satunnainen. (Hirsjärvi ym. 2007, 174, 176-177.)

Valitsimme opinnäytetyön kohdejoukoksi jo olemassa olevan ryhmän, jonka muodostavat yhteistyöpäiväkotimme lastentarhanopettajat. Yhteistyöpäiväkodissamme lastentarhanopettajia on neljä. Ennen opinnäytetyömme aineistonkeruuta toimitimme heille opinnäytetyömme saatekirjeen (liite 2). Saatekirjeessä kerroimme opinnäytetyöstämme ja tiedustelimme lastentarhanopettajien halukkuutta osallistua työhömmme. Korostimme kirjeessä osallistumisen olevan vapaaehtoista ja pyysimme halukkaita ottamaan meihin yhteyttä sähköpostitse. Kaikki neljä lastentarhanopettajaa halusivat osallistua opinnäytetyöhömmme.

Toteutimme opinnäytetyömme teemahaastattelut yksilöhaastatteluina. Koimme, että yksilöhaastattelussa jokainen lastentarhanopettaja saa jakamattoman ajan kertoa omia kokemuksiaan, toisin kuin esimerkiksi ryhmähaastattelussa. Kanasen (2008, 75) mukaan ryhmähaastattelusta saadaan pikemminkin käsitys siitä, kuinka ryhmä käsittelee ilmiötä. Lisäksi osallistujien persoonallisuudella ja ryhmän dynamiikalla on vaikutusta ryhmähaastatteluihin.

Haastattelupaikkaa valitessa täytyy ottaa huomioon ennen kaikkea haastateltava ja hänen näkökulmansa. Kun haastattelut toteutetaan niin sanotusti haastateltavien kotikentällä, eli heille tutussa ja turvallisessa ympäristössä, on niillä suurempi mahdollisuus onnistua. (Eskola & Vastamäki 2010, 29-30.) Järjestimme yksilöhaastattelut yhteistyöpäiväkotimme rauhallisessa tilassa. Kiinnitimme huomiota siihen, että tilanne olisi haastateltaville mahdollisimman miellyttävä ja rento. Tähän pyrimme sillä, miten itse toimimme haastattelutilanteissa. Lisäksi järjestelimme haastatteluissa tarvittavat tuolit niin, että istumajärjestys poisti tilan ja tilanteen virallisuutta.

Järjestimme aineistonkeruun siten, että haastatteluja oli yhden kerran aikana yhdestä kahteen. Haastattelut kestivät 45-60 minuuttia. Yksilöhaastattelut etenivät teemahaastattelurungon mukaisesti, mutta osallistujien kertoessa kokemuksistaan eri teemojen asiat sekoittuvat keskenään. Nauhoitimme yksilöhaastattelut aina vähintään kahdella laitteella, josta olimme avoimesti kertoneet lastentarhanopettajille ennen haastattelutilanteita.

3.4 Aineiston analyysi

Kun kerättyä aineistoa aletaan analysoida, tulkita ja tuloksista tehdä johtopäätöksiä, ollaan niin sanotussa tutkimuksen ytimessä. Analyysivaiheessa tutkimuksen tekijälle selviää vastaukset asettamiinsa tutkimustehtäviin tai hän voi huomata, että tutkimustehtävät olisi pitänyt muodostaa toisella tapaa. (Hirsjärvi ym. 2007, 216). Aineiston analysoinnin tavoitteena on löytää keskeiset käsitteet ja ydinkategoriat, jotka ovat tutkittavaa kohdetta kuvailevia. Keskeiset käsitteet ja ydinkategoriat ovat perusta tutkimustulosten analysoinnissa. Löytyneiden käsitteiden myötä aineistokokonaisuutta voidaan käsitellä ja asetettujen tutkimustehtävien kannalta epäolennaisuuksia rajata pois. (Kiviniemi 2010, 80.)

Haastatteluiden järjestämisen jälkeen litteroimme nauhoittamamme haastattelut. Litterointi on nauhoitetun tiedoston puhtaaksi kirjoittamista. Keskusteluanalyysia käyttävät tutkijat haluavat litteroida hyvin tarkasti eli aineisto puretaan taukoja, äänenpainoja, naurahduksia ja hengähdyksiä myöten. Mikäli ei olla varmoja siitä, tarvitaanko näin tarkkaa litterointia, ei yksityiskohtaiseen litterointiin ole kannattavaa ryhtyä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 139-140.) Jaoimme aineiston niin, että kirjoitimme kumpikin kaksi haastattelua puhtaaksi. Litteroidessamme aineistoa kirjoitimme tarkasti haastatteluiden puheen, mutta emme kirjoittaneet esimerkiksi huokauksia tai äänenpainoja. Merkitsimme pidemmät tauot lastentarhanopettajien puheessa kolmella peräkkäisellä pisteellä. Nauhoitetun aineiston puhtaaksi kirjoittamiseen kului aikaa noin 30 tuntia. Litteroitua aineistoa on yhteensä 49 sivua rivivälillä 1,5 ja fonttikoolla 12.

Aineistoa voidaan litteroinnin jälkeen analysoida teemoitellen. Teemoittelu on analysointitapana teemahaastattelulle luonteva. Teemat ovat keskeisiä aiheita, joita muodostetaan aineistolähtöisesti etsimällä tekstimassasta eri haastatteluja yhdistäviä tai erottavia tekijöitä. Teemat voivat muistuttaa teemahaastattelurunkoa, jonka avulla aineisto on kerätty. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, viitattu 6.2.2018.) Aineiston analyysivaihe eteni prosessinomaisesti ja analysointia tehdessämme perehdyimme aineistoon perusteellisesti. Opimme tuntemaan aineiston hyvin, sillä teemoittelun aikana luimme aineistoa läpi useita kertoja. Teemoitellessamme aineistoa löysimme lastentarhanopettajien kokemuksissa usein toistuvia ja yhdistäviä tekijöitä. Analysoinnin edetessä laaja aineisto jäsenyi ja selkeytyi. Teemoittelun myötä aineistosta rajautui pois esimerkiksi lastentarhanopettajien kokemukset leikistä muissa päiväkodeissa. Teemojen muodostumista aineistosta jäsenyi haastattelujen teemahaastattelurunko. Etsimme aineistosta yhdistyviä tekijöitä

ja järjestelimme niitä kuvaavan teeman alle. Opinnäytetyömme aineiston lopullisiksi pääteemoiksi muodostuivat leikin keskeinen asema, leikin havainnoinnin ja ohjauksen moninaisuus sekä leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittämisen mahdollisuudet. Alateemoiksi muodostuivat: leikki varhaiskasvatuksen tärkeimpänä osa-alueena, leikki keskeisenä osana päiväkotipäivää, pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen, lasten kasvu ja kehitys leikkiessä, havainnoinnin ja ohjauksen yhdistyminen, leikin mahdollistaminen, leikkikartta ohjauksen välineenä, havaintojen dokumentointi, tiimin yhteistyö, ryhmän käytettävissä olevat resurssit, ammatillisuuden kehittäminen ja päiväkodin yhteiset linjaukset. Teemoittelu on kuvattu kaaviona opinnäytetyömme liitteenä (liite 3).

Tutkimuksen tulokset edellyttävät tutkijalta tulkintaa (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, viitattu 6.2.2018). Tulokset alkoivat muodostua opinnäytetyömme aineiston teemoittelun myötä. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006, viitattu 6.2.2018) mukaan raportoinnissa voidaan esittää teemojen käsittelyn kannalta oleellisia sitaatteja. Näillä aineistosta lainatuilla kohdilla on pyrkivät antamaan lukijalle havainnollistavia esimerkkejä. Havainnollistamme ja tarkennamme opinnäytetyömme tulosten esittelyä aineistosta poimimiemme sitaattien avulla. Kanasen (2013, 135) mukaan tulokset tulee esittää selkeästi ja niillä tulee olla selvä yhteys esitettäviin johtopäätöksiin. Muodostimme opinnäytetyömme tuloksista johtopäätökset, joihin yhdistämme teoriaa opinnäytetyön tietoperustasta ja muista lähteistä.

3.5 Eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyössä on paljon eettisiä kysymyksiä, joita tutkijoiden tulee huomioida. Jotta tutkimus voi olla tieteellisesti hyvä, teossa on noudatettava yleisesti hyväksytyjä tutkimuseettisiä periaatteita ja hyviä tieteellisiä käytäntöjä. (Hirsijärvi ym. 2016, 23.) Olemme pyrkineet opinnäytetyön suunnitteluvaiheesta alkaen siihen, että toimimme eettisesti ja hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaisesti. Käytimme teemahaastattelua ja teemoittelua, jotka ovat yleisesti hyväksytyjä menetelmiä aineistonkeruussa ja sisällönanalyysissa. Kanasen (2010, 69) mukaan nämä opinnäytetyön eri vaiheissa tehdyt valinnat ja niiden huolellinen perustelu lisää laadullisen tutkimuksen luotettavuutta.

Yksi keskeinen lähtökohta hyvälle tieteelliselle käytännölle on tutkijoiden rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimuksen kaikissa vaiheissa: tutkimusta tehdessä, sen tuloksia tallentaessa ja esittäessä sekä arvioitaessa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018, viitattu 5.9.2018). Olemme olleet avoimia ja rehellisiä yhteydenpitotilanteissa yhteistyöpäiväkodin johtajan sekä lastentarhanopettajien kanssa. Olemme kokeneet tärkeäksi pitää yhteyttä päiväkodin johtajaan ja kertoa hänelle opinnäytetyöprosessimme kulusta. Hirsjärven ym. (2016, 25) mukaan osallistujien tulee olla perehtyneitä, eli heidän tulee tietää kaikki tutkimuksen kulusta. Lastentarhanopettajilla ja päiväkodin johtajalla on ollut mahdollisuus tutustua opinnäytetyöemme suunnitelmaan sekä ottaa meihin yhteyttä missä tahansa prosessin vaiheessa. Koemme, että yhteistyön avoimuus ja rehellisyys lisäävät opinnäytetyöemme luotettavuutta.

Aineistonkeruun alussa otimme yhteyttä lastentarhanopettajiin toimittamalla heille saatekirjeen henkilökohtaisesti. Saatekirjetä kirjoittaessamme halusimme painottaa osallistumisen vapaaehtoisuutta, jotta aineistonkeruuvaihe toteutuisi eettisesti. Hirsjärven ym. mukaan (2016, 25) aineistonkeruun vaiheessa tulee kunnioittaa henkilöiden itsemääräämisoikeutta. On hyvä pohtia, miten suostumus henkilöiltä hankitaan ja millaista tietoa he saavat. Saatekirjeessä pyysimme halukkaita osallistujia ottamaan meihin yhteyttä sähköpostitse. Valitsimme sähköisen yhteydenottotavan siksi, etteivät lastentarhanopettajat kokisi painostusta opinnäytetyöhömmme osallistumiseen. Lastentarhanopettajilla oli mahdollisuus pohtia omaa osallistumista rauhassa. Keskustelimme lisäksi päiväkodin johtajan kanssa opinnäytetyön toteutuksesta ja sovimme hänen kanssaan, että jokainen lastentarhanopettaja päättää omasta osallistumisestaan itsenäisesti.

Suunnittelimme teemahaastattelun huolellisesti ennen aineistonkeruuta. Teemahaastattelurunkoa tehdessämme kiinnitimme huomiota kysymysten asetteluun ja siihen, että ne toisivat kokemuksia esille monipuolisesti. Lähetimme etukäteen testatun teemarunгон lastentarhanopettajille ennen haastatteluita. Mielestämme teemarunгон huolellinen suunnittelu ja testaus sekä sen lähettäminen lastentarhanopettajille ovat osa opinnäytetyöemme luotettavuutta.

Haastattelutilanteen alussa on tärkeää luoda miellyttävä ja luottamuksellinen ilmapiiri haastattelijan ja haastateltavan välille. Huumori on hyvä keino rentouttaa haastattelua silloin, kun siinä tulee haastavia hetkiä. (Eskola & Vastamäki 2010, 32.) Jokaisen haastattelutilanteen aluksi kävimme haastateltavan kanssa läpi teemarunгон ja kerroimme, että tarkoituksena on kuulla heidän kokemuksiaan. Kerroimme äänityslaitteista ja siitä, että nauhoitukset tuhoetaan opinnäytetyöemme ollessa valmis. Mielestämme haastattelutilanteet olivat luontevia ja niiden rento ilmapiiri salli

huumorin sekä naurun. Koimme, että vapautunut ilmapiiri ja pitämämme esipuhe lisäsivät opinnäytetyömme luotettavuutta.

Keskeisimpiä tutkimuseettisiä periaatteita on tutkittavien henkilöiden yksityisyyden suojaaminen. Tutkimustuloksia kirjoittaessa pääsääntönä on, että tutkittavien henkilöiden anonymiteetti on turvattu. Anonymiteetin turvaamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota silloin, kun laadullisen tutkimuksen raportoinnin tukena käytetään lainauksia aineistosta. Tutkittavan voi tunnistaa hänen nimestään, mutta hänen henkilöllisyys voi paljastua myös muista tiedoista. (Kuula-Luumi 2018, viitattu 4.9.2018.) Halusimme säilyttää haastateltavien lastentarhanopettajien sekä yhteistyöpäiväkodin anonymiteetin läpi koko opinnäytetyöprosessin. Anonymiteetin suojelemisella halusimme varmistaa sen, että lastentarhanopettajat pystyvät kertomaan kokemuksiaan mahdollisimman avoimesti. Kunnioitimme osallistujien ja päiväkodin anonymiteettia haastatteluiden äänitystiedostoja käsitellessämme. Tiedostoja käsiteltäessä, eli esimerkiksi nauhoituksia kuunneltaessa, noudatimme erityistä varovaisuutta anonymiteetin säilymiseksi. Opinnäytetyömme ollessa valmis hävitimme äänitetyt tiedostot sekä litteroinnit asianmukaisesti.

Tutkijan tulee kunnioittaa ja arvostaa toisten tutkijoiden tekemää työtä sekä antaa niille riittävä merkitys ja arvostus. Eettisesti toteutettu tutkimus sitoutuu siihen, että tietoa ei ole plagioitu, eli esitetty omana toisten kirjoittamaa tekstiä. (Hirsjärvi ym. 2007, 24, 26). Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2017, 3-4) määrittelevät, millaisia tutkimuseettisiä tavoitteita AMK-tason opiskelijan opinnäytetyöllä on ja toimivat suunnan näyttäjinä ammattikorkeakoulujen omille opinnäytetöiden ohjeistuksille. Eettisten suositusten tavoitteena on muun muassa edistää hyviä tieteellisiä käytäntöjä. Sitouduimme Oulun ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeistukseen ja kunnioitimme muiden tutkijoiden tekemää työtä. Opinnäytetyön ohjeistuksen mukaiset lähdeviittaukset sekä lähdeluettelo ovat merkittävä osa opinnäytetyömme eettistä toteutusta. Esitämme vain itse kirjoittamaamme tekstiä omana.

Tuloksia käsiteltäessä on tärkeää, että tutkijat esittävät saamansa tulokset ilman yleistämistä, sepittämistä tai kaunistelua. Raportti ei saa johtaa lukijaa harhaan tai antaa lukijalle puutteellista tietoa. (Hirsjärvi ym. 2007, 26.) Olemme kirjoittaneet opinnäytetyön tuloksia huolellisesti ja siten, että ne on esitetty totuudenmukaisesti. Kiinnitimme tuloksia kirjoittaessa huomiota siihen, etteivät sanavalinnat vääristä niitä. Pohdimme raporttia kirjoittaessa eri ilmaisujen luomia mielikuvia ja sitä,

miten ne voivat vaikuttaa siihen, kuinka tulokset tulevat esitetyksi. Tulosten huolellinen raportointi sekä sitaattien käyttö raportoinnissa lisäävät mielestämme opinnäytetyön luotettavuutta.

Tieteellisen tiedon luonne on avointa. Tulokset tulee esittää tutkimukseen osallistuville. (Hirsjärvi ym. 2007, 24-25). Sovimme, että esittelemme valmiin opinnäytetyön yhteistyöpäiväkodilla. Pohdimme esitystapaa yhdessä päiväkodin johtajan ja haastateltavien kanssa ennen opinnäytetyön aineistonkeruuta. Raportointivaiheessa kysyimme johtajalta ja lastentarhanopettajilta heidän mielipidettään siitä, miten tulokset esitetään päiväkodilla. Esitämme tulokset heidän toiveiden ja ajatuksiensa mukaisesti opinnäytetyömme ollessa valmis.

Ammattieettinen reflektio ja ammatillisuuden kehittäminen ovat osa sosiaalialan ammattietiikkaa. Valmius ja kypsyyt toimia ammattietiikan mukaisesti on merkittävä osa sosiaalialan työntekijän ammattiosaamista. Ammattietiikka edellyttää työntekijän käyttävän harkintaa sellaisissa tilanteissa, joissa sosiaalialan arvoja on pohdittava ja niiden toteutuminen varmistettava. (Sosiaalialan ammattieettiset ohjeet 7, 49.) Olemme pohtineet opinnäytetyössämme tehtyjä valintoja eettisesti. Olemme halunneet toimia oikeudenmukaisesti opinnäytetyöhömmö osallistuneita lastentarhanopettajia ja yhteistyöpäiväkotia kohtaan opinnäytetyön kaikissa vaiheissa. Olemme tehneet eettisesti oikeaksi kokemiamme muutoksia opinnäytetyön prosessin eri vaiheissa varmistaaksemme, että toimintamme yhteistyöpäiväkodin ja haastateltavien kanssa on ollut ammattietiikan mukaista.

4 TULOKSET

Opinnäytetyömme tulokset on jäsennelty kolmeen pääteemaan, jotka ovat leikin keskeinen asema, leikin havainnoinnin ja ohjauksen moninaisuus sekä leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittämisen mahdollisuudet. Nostamme aineistosta sitaatteja tukemaan ja havainnollistamaan opinnäytetyön tuloksien esittämistä. Sitaatit on muokattu niin, ettei niissä ole puhekielisyyttä, toistoa tai puheelle tyypillisiä täytesanoja.

4.1 Leikin keskeinen asema

Opinnäytetyömme ensimmäinen tutkimustehtävä pyrki kuvailemaan, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on heidän päiväkotinsa 0-5-vuotiaiden lasten leikistä. Alateemoiksi muodostuivat leikki varhaiskasvatuksen tärkeimpänä osa-alueena, leikki keskeisenä osana päiväkotipäivää, pitkäkestoisen leikin mahdollistaminen sekä lasten kasvu ja kehitys leikkiessä.

Haastateltavien kokemusten mukaan leikki on varhaiskasvatuksen keskeisintä toimintaa ja sen tärkein osa-alue. Leikin edellytyksiä on päiväkodissa pyritty kehittämään niin, että leikkitilat, ajankäyttö ja työntekijöiden toiminta tukevat lasten leikkiä. Lastentarhanopettajat kokivat leikin olevan päiväkodin peruskivi, jonka varaan koko varhaiskasvatus rakentuu. Leikki ei ole vain mitä tahansa toimintaa, vaan se sisältää aina paljon muutakin kuin ulkoapäin on nähtävissä. Leikkiessä lapsi oppii ja kehittyy. Haastateltavien mukaan heidän päiväkodissaan leikkiä arvostetaan. Arvostus näkyy päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmassa ja siinä, kuinka leikille halutaan antaa mahdollisimman paljon tilaa ja aikaa. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä lastentarhanopettajat ovat kiinnittäneet leikkiin yhä enemmän huomiota ja keskittyneet turvaamaan sen keskeistä asemaa päiväkodissaan.

No leikkihän on kuitenkin aina ollut tärkeää. -- Kun siellä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa) on kaikkea muuta, niin vielä tiukemmin pitää kiinni siitä, että se leikki on kuitenkin se mistä me lähdetään. Että nämä niin sanotut akateemiset taidot eivät saa jyrätä sitä. Se leikki on kuitenkin se meidän perusta ja peruskivi, mistä me lähdetään liikkeelle.

Aineistossa korostui se, että leikki on osa jokaista päiväkotipäivää. Lastentarhanopettajat kokivat leikin olevan erottamaton osa päivittäistä toimintaa. Leikkimistä tapahtuu muulloinkin kuin sille erikseen osoitetulla ajalla. Leikki on osa päivittäisiä tilanteita ja se näkyy esimerkiksi siirtymätilanteissa ja ulkoiluretkillä. Leikille osoitettuun aikaan vaikuttavat päiväkodin eri rutiinit, kuten ruokailut ja päiväuniaika, jotka rytmittävät päiväkotipäivää ja leikkiä. Päiväkotipäivän aikana ryhmä jakautuu pienempiin lapsiryhmiin, joissa järjestetään varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa. Lastentarhanopettajien kokemusten mukaan lapset leikkivät pienryhmätöiminnan aikana esimerkiksi liikuntasalissa tai käsitöitä tehdessä. Päiväkotipäivän rutiinien koettiin toisaalta samalla rajaavan leikkiaikaa.

Aineistossa ilmeni, että rutiinit voivat toisaalta myös katkaista leikin kulun. Lastentarhanopettajat nostivat haastatteluissa esille pitkäkestoisen leikin ja sen mahdollistamisen tärkeyden. Pitkäkestoinen leikki on haastateltavien mukaan päiväkodin pitkäaikainen yhteinen teema, jota on haluttu kehittää. Pitkäkestoisen leikin mahdollisuuksia päiväkodissa on pohdittu ja tarkasteltu. Leikkien pitkäkestoisuutta pyritään sallimaan siten, että lapset voivat jättää aloittamansa leikin ja jatkaa sitä myöhemmin, eikä leikkejä tarvitse aina siivota muiden päiväkodin toimintojen tieltä. Lisäksi pienryhmillä on leikkipäiviä, jolloin yksi pienryhmä jää sisälle päiväkodin tiloihin muun päiväkotiryhmän ulkoillessa. Leikkipäivänä halutaan antaa pitkäkestoiselle leikille aikaa ja tilaa.

Että ei olisi sitä, että ”Noniin nyt pitää siivota, lähdetään ulos ja nyt pitää siivota, kun nyt lähdetään syömään”. Ei koko ajan sitä, että se (leikki) keskeytyy. Meillä on sitten pyritty siihen, että jos nähdään, että se leikki on sellainen, joka jatkuu oikeasti vielä ja lapset haluavat jatkaa sitä. Jos meidän täytyy käydä syömässä välillä, niin se leikki voidaan jättää kesken sinne. Tai iltapäivällä voidaan tehdä jopa niin, että laitetaan lappu oveen, jotta siivooja tietää, että tätä huonetta ei tarvitse siivota. Siellä on leikit kesken ja ne jatkuvat seuraavana päivänä.

Leikki on lapselle luontevaa toimintaa, jonka kautta hän kehittyy ja kasvaa. Lapsen ikä vaikuttaa lastentarhanopettajien kokemusten mukaan siihen, miten ja millaisia leikkejä lapsi päiväkodissa leikkii. Lapset harjoittelevat leikkiessään ikä- ja kehitystasonsa mukaisia asioita. Pienimmät lapset harjoittelevat jakamista, asioiden nimeämistä ja esineiden käyttötarkoituksia. Isommat lapset taas harjoittelevat leikkiessä numeroita, kirjaimia, ryhmätaitoja ja tunteiden ilmaisua. Haastateltavien kokemusten mukaan lapsen mielenkiinto eri leikkeihin vaihtelee lapsen ikätason lisäksi kausittaisesti. Lapset käsittelevät leikeissä itselle tuttuja asioita sekä omia kokemuksiaan. Lapset esimerkiksi toistavat leikissään läheisen työmaan erilaisia toimintoja, leikkivät kampaajia ja luovat uudestaan leikeissä itse kokemiaan lääkärikäyntejä.

4.2 Leikin havainnoinnin ja ohjauksen moninaisuus

Toinen tutkimustehtävä pyrki kuvailemaan lastentarhanopettajien kokemuksia 0-5- vuotiaiden lasten leikin havainnoinnista ja ohjauksesta päiväkodissaan. Aineistosta muodostuivat alateemat havainnoinnin ja ohjauksen yhdistyminen, leikin mahdollistaminen, leikkikartta ohjauksen välineenä, havaintojen dokumentointi sekä tiimin yhteistyö.

Haastateltavien kokemuksissa korostui se, että leikin havainnointi ja ohjaus yhdistyvät päiväkodin arjessa. Lastentarhanopettajat ohjaavat leikkiä lapsista ja leikkitilanteesta tekemiensä havaintojen perusteella. Leikkiä havainnoidaan tarkkaillen ja seuraten, jonka mahdollistaa työntekijöiden aito läsnäolo leikkitilanteissa ja tasainen jakautuminen leikkitiloihin. Leikkiä havainnoimalla saadaan tietoa siitä, millaisia kiinnostuksenkohteita, vahvuuksia ja taitoja lapsella on sekä missä lapsi mahdollisesti tarvitsee tukea. Lisäksi saadaan tietoa lapsen kasvusta ja kehityksestä. Lastentarhanopettajat kokivat, että he voivat leikkiä havainnoimalla hahmottaa lasten välisiä suhteita ja huomata leikkitilanteissa syntyviä konflikteja.

”Me pyrimme aina siihen, että jakaudumme sillä tavalla melko tasaisesti sinne (tiloihin), että joka puolella on joku aikuinen saatavilla ja havainnoimassa. Aikuinen seuraa ja tarvittaessa sitten puuttuu, auttaa, virittää tai jollain muulla tavalla rikastuttaa leikkiä.”

Kokemusten mukaan leikkitilanteessa tasapainotellaan leikin ohjauksen ja sen havainnoinnin välillä. Lastentarhanopettajien mukaan ryhmän pienimpien lasten leikeissä aikuinen osallistuu aktiivisesti havainnoiden ja ohjaten. Pienimmät lapset tarvitsevat aikuisen tukea esineiden nimeämisessä, vuorovaikutustilanteissa muiden lasten kanssa sekä turvallisessa toiminnassa. Isommat lapset taas tarvitsevat enemmän tukea siihen, että leikki pääsee hyvin alkuun ja se on rikasta, mielenkiintoista sekä monipuolista. Heidän leikkitilanteissa aikuiselle mahdollistuu leikin havainnointi sivustaseuraajana.

Leikistä tehtyjen havaintojen pohjalta lastentarhanopettajat pyrkivät mahdollistamaan leikkiä muokkaamalla tiloja, saatavilla olevia leluja sekä materiaaleja. Havaintojen lisäksi lapsilta kysytään toiveita leikkitiloihin ja esitettyjä toiveita toteutetaan esimerkiksi päiväkotiryhmien leluja vaihtaen ja tiloja muokaten. Tiloja muokkaamalla leikkiä halutaan ohjata niin, että se olisi lapsia kehittävä, heille mielekästä ja keskeytymätöntä. Muokkauksessa otetaan huomioon se, että eri leikit vaativat

erilaisia tiloja: toinen leikki vaatii rauhaa ja toinen taas tilaa äänelle ja liikkumiselle. Havainnoinnin pohjalta tiloista halutaan tehdä sellaisia, että kaikenlaisille leikeille on leikkirauha. Pitkäkestoista leikkiä tuetaan leikkiympäristöjä muokkaamalla niin, ettei leikkejä tarvitsisi aina purkaa ja siivota.

Lapset käyttävät leikkitilojen valintaan leikkikarttaa. Leikkikartta on leikin ohjauksen menetelmä, jossa lapsi valitsee omalla nimellään päiväkodin tilan, jossa haluaa leikkiä. Tilasta on kuva, jossa esitellään, millaisia leikkejä siellä on mahdollista leikkiä. Leikkikartta vaatii lastentarhanopettajien kokemusten mukaan aikuisen havainnointia ja ohjausta, jotta sen käyttäminen sujuu lapsilta. Ryhmien pienimmillä lapsilla leikkikartan käytön hahmottaminen on lastentarhanopettajien mukaan hankalaa ja toisaalta he voivat tuoda haasteita leikkikartan toteutukseen, sillä irrotettavat osat herättävät pienten lasten mielenkiintoa. Kokemusten mukaan leikkikartta tukee lapsia leikin valintaan ja leikin pitkäkestoisuuteen, sillä valittuun leikkiin on tarkoitus sitoutua nopean leikkimisen sijaan. Leikkikartasta lastentarhanopettaja voi havainnoida millaisia leikkejä lapset leikkivät. Leikkikartasta tehtyjen havaintojen perusteella lastentarhanopettaja voi ohjata lapsia leikkimään monipuolisesti ja vaihtelevasti ryhmän lasten kanssa.

Minun täytyy katsoa tietenkin sitä, että sinne ei mene liian isoa ryhmää, että se (leikki) oikeasti voi toimia. Ja sitten sitä, etteivät lapset mene aina niihin samoihin leikkeihin, vaan he tulevat pois myös sieltä mukavuusalueeltaan. Jotta aina ei vain rakennettaisi majaa tai leikkittäisi vain pikkulegoilla, vaan tulisi sitä monipuolisuutta. Sitten minä katson, ettei ketään jätetä pois siitä ryhmästä. Jos joku sinne (leikkiin) haluaa, niin aina pääsee ja aikuisen tehtävänä on varmistaa se.

Haastateltavat kuvasivat dokumentoivansa leikistä saatuja havaintoja päivittäin lyhyesti paperille. Leikeistä kirjataan, mitä ja kenen kanssa lapsi on päiväkodissa leikkinyt. Lisäksi lastentarhanopettajat kertoivat ottavansa lasten leikeistä kuvia, joita hyödynnetään päiväkotiryhmien vanhemmille avoimessa blogissa. Dokumentoinnin avulla pyritään tekemään vanhemmille näkyväksi sitä, mitä lapsi on päiväkodissa päivän aikana tehnyt. Lastentarhanopettajien mukaan leikkien yksityiskohtaisempi dokumentointi on tärkeää ja tarpeellista, mutta sen haasteiksi koettiin ajankäyttö ja käytettävissä olevat menetelmät.

Leikin dokumentointi on hyvin nopeaa. Yleensä pienten lasten kanssa toimiessa ei ole aikaa kirjoittaa tai muuta. Voi olla, että jälkikäteen laitetaan joitakin pääasioita ylös tai otetaan valokuva niistä leikeistä. Kuva laitetaan joskus esimerkiksi päiväkodin blogiin, johon kirjoitetaan lyhyesti mitä kuvassa on tapahtumassa tai mikä leikki siinä on käynnissä.

Lastentarhanopettajat kokivat leikistä tehdyistä havainnoista ja leikin ohjauksesta keskustelun tiimin sisällä tärkeäksi. Havaintojen käsittelyn ja ohjaustilanteista keskustelun avulla jokaisella tiimin jäsenellä on yhteinen käsitys lapsista ja koko lapsiryhmästä. Aineistossa korostui se, että leikin havainnoinnin ja ohjauksen käsittely työtiimin sisällä painottuu päivittäin käytävään keskusteluun päiväkotipäivän aikana. Lisäksi viikoittaisissa tiimipalaverissa pyritään käsittelemään leikin havainnointia ja ohjausta. Lastentarhanopettajat toivat esille, että tiimipalaverissa leikin havainnoinnin ja ohjauksen käsittelyyn vaikuttaa se, kuinka paljon muita asioita on keskusteltavana.

Me yleensä tiimipalaverissa ja varsinkin oman pienryhmätiimin kanssa keskustellaan niistä havainnoista ja mietitään sitten yhdessä, mitkä asiat lapsia kiinnostavat tai mikä on ollut hankalaa. Sitten voidaan suunnitella tulevaa toimintaa, siten että poimitaan sieltä näitä asioita. – Kun tämä asia kiinnosti lapsia, niin voisimmeko me laajentaa siitä jotakin toimintaa tai käsitellä aihetta lasten kanssa.

4.3 Leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittämisen mahdollisuudet

Opinnäytetyömme kolmas tutkimustehtävä pyrki kuvailemaan, miten lastentarhanopettajat kehittäisivät omien kokemuksiansa perusteella heidän työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta. Alateemoiksi muodostuivat ryhmän käytettävissä olevat resurssit, ammatillisuuden kehittäminen ja päiväkodin yhteiset linjaukset.

Päiväkodin ryhmien sisällä lasten iät vaihtelevat alle vuoden ikäisistä viisivuotiisiin. Lastentarhanopettajat kokivat ryhmien koot ja lasten ikä- ja kehitystasojen moninaisuuden ryhmässä haasteeksi lasten leikin havainnoinnissa ja ohjauksessa. Eri-ikäisten lasten leikin havainnointi ja ohjaus vaativat haastateltavien mukaan erilaisia lähestymistapoja ja läsnäoloa. Haastateltavat kokivat, että lasten leikin havainnointia ja ohjausta tukisi lasten ikä- ja kehitystasojen huomioiminen ryhmäjaossa sekä nykyistä pienemmät ryhmäkoot.

Edellisen kerran kun muokkasimme leikkitiloja, piti ajatella ryhmän eri ikäisiä lapsia. Pienimmät lapset menevät ruokailun jälkeen suoraan päiväunille, joten muiden tulee olla hiljaisissa leikeissä, jotta ne eivät häiritse nukkuvia lapsia. Joskus on käynyt niin, että liian äänekkäs leikki on aiheuttanut liian suurta meteliä lähellä päiväunihuonetta.

Haastateltavat kertoivat, että havainnoinnille ja ohjaukselle ei ole riittävästi aikaa ja rauhaa. Kehitettäväksi asiaksi koettiin se, että leikkiä olisi mahdollista havainnoida ja ohjata pienemmissä ryhmissä nykyistä useammin. Lastentarhanopettajat ehdottivat sitä, että päiväkodissa voisi useammin olla sellaisia hetkiä, jolloin sisätiloissa on vain yksi pienryhmä. Tällöin aikuinen voisi havainnoida ja ohjata leikkiä kiireettömämmin sekä laadukkaammin.

Päiväkodin tilat koettiin monipuolisiksi ja muokattaviksi. Päiväkotiryhmillä on runsaasti leikkivälineitä, leluja ja materiaalia käytössä. Toisaalta nämä asiat koettiin myös kehittämiskohdiksi. Päiväkotiryhmien käytettävissä olevat tilat on koettu ahtaiksi ryhmän tarpeisiin nähden. Haasteeksi koettiin lisäksi ryhmien ikä- ja kehitystasojen moninaisuuden huomioiminen tilojen käytössä sekä suunnittelussa. Lastentarhanopettajat kokivat leikin havainnointia kehittäväksi sen, että leikkiloihin olisi ikkunalliset ovet. Tämä mahdollistaisi leikin havainnoinnin ja ohjauksen tarpeen arvioinnin leikkililannetta kuitenkaan keskeyttämättä. Lastentarhanopettajat haluaisivat, että lasten käytettävissä olisi rajatumpi ja harkitumpi määrä eri leikkivälineitä, leluja ja materiaaleja. Haastateltavien mukaan säännölliseen tilojen suunnitteluun ja muokkaukseen tarvitaan lisää työaika.

Meillä on leluja ja pelejä, mutta ehkä tarvitsisi karsia niitä siten, ettei kaikki ole aina esillä. Osa leluista ja peleistä on piilossa ja niitä voidaan vaihtaa, jolloin lasten mielenkiinto säilyy. Näin me olemme tehneetkin, mutta sitä voisi tehdä vielä enemmän. Tähän ei aina ole aikaa pysähtyä miettimään.

Leikin havainnoinnin ja ohjauksen koettiin olevan tärkeää. Lastentarhanopettajat kokivat haluavansa kehittää omaa ammatillisuuttaan. Tällä hetkellä leikin havainnointia ja ohjausta tehdään yksilöllisesti jokaisen työntekijän oman osaamisen ja valinnan mukaan. Haastatteluissa nykyhetken haasteeksi koettiin leikin havainnoinnille käytettävissä oleva aika ja rauha sekä dokumentointivälineiden valinta ja käyttö. Pedagogista dokumentointia haluttaisiin tehdä nykyistä enemmän. Lastentarhanopettajien mukaan dokumentointiin on käytettävissä tabletteja, mutta kaikille teknologian käyttö dokumentoinnin välineenä ei tunnu luontevalta. Lastentarhanopettajat toivoivat tukea eri havainnointimenetelmien ja dokumentointitapojen käyttöön. Haastatteluista nousi esille lastentarhanopettajien halu saada lisäkoulutusta leikin havainnoinnista ja ohjauksesta.

Haluaisin, että meillä olisi oikeasti toimivat välineet siihen, että saataisiin havaintoja ylös. Joku voi haluta nauhoittaa ja joku kirjoittaa havainnoista, mutta välineet pitäisi olla saatavilla. Työ on niin hektistä, että oikeasti voi olla mahdotonta hakea kynää

ja paperia jostakin, kun ei voi jättää lapsia siihen. Välineet havainnoinnille tulisi olla saatavilla, mutta en tiedä miten. -- Meillä ei ole aikaa tai välineitä, sillä hetkellä, kun niitä tarvittaisiin.

Haastatteluissa nousi esille tarve leikin havainnoinnin ja ohjauksen yhteisille linjauksille. Kokemusten mukaan olisi tärkeää, että linjaukset asetettaisiin esimiestasolta ja jokainen päiväkodin työntekijä sitoutuisi niihin. Kehittämiskohdaksi koettiin leikin havainnoinnin ja ohjauksen käsittely, sillä sille ei usein riitä aikaa viikoittaisissa tiimipalaverissa. Oman tiimin sisäisen keskustelun lisäksi haasteltavat haluaisivat käydä koko päiväkodin yhteistä keskustelua leikin havainnoinnista ja ohjauksesta. Kokemusten mukaan tukea tarvitaan siihen, milloin, miten ja miksi leikkiä havainnoidaan sekä ohjataan.

”Olisi tärkeää, että yhteinen linjaus tulisi johtotasolta, pedagogiselta johtajalta. Miten meidän päiväkodissa tulee toimia ja saisimme koulutusta siitä, miten havainnointia oikeasti tehdään ja mitä se tarkoittaa.”

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme pyrki kuvailemaan, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on päiväkotinsa 0-5-vuotiaiden lasten leikistä. Lisäksi tavoitteena oli kuvailla, millaisia kokemuksia lastentarhanopettajilla on päiväkodissaan tapahtuvasta 0-5-vuotiaiden lasten leikin havainnoinnista ja ohjauksesta. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös kuvailla, miten lastentarhanopettajat omien kokemustensa perusteella kehittäisivät työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta.

Opinnäytetyöstä saatujen tulosten perusteella voidaan todeta, että lastentarhanopettajat kokivat leikin olevan varhaiskasvatuksen keskeisintä toimintaa ja sen tärkein osa-alue. Tulosten mukaan yhteistyöpäiväkodissa arvostetaan leikkiä ja sille halutaan antaa aikaa sekä tilaa. Leikkiin ja sen edellytyksiin on päiväkodissa kiinnitetty yhä enemmän huomiota uuden Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden myötä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2016, 20) painotetaan leikin merkityksellisyyttä varhaiskasvatuksessa. Leikki on motivoivaa toimintaa, jossa varhaiskasvatusikäiset lapset oppivat monenlaisia taitoja ja tietoa. Leikki on siis pedagogisesti merkityksellistä oppimiselle ja osa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä sekä hyvinvointia.

Opinnäytetyömme tulosten mukaan leikki on keskeinen osa lapsen päivää yhteistyöpäiväkodissa ja se kulkee mukana päivän eri vaiheissa. Leikki on lapselle sisäänrakennettu tapa toimia (Tarkka 2018, viitattu 3.10.2018). Varhaiskasvatuksen toimintaa toteutetaan leikin avulla. Lapsi ei itse tiedosta leikin olevan väline oppia, vaan se on hänelle luonteva tapa toimia ja tarkastella maailmaa ympärillään. Varhaiskasvatuksen työntekijä voi käyttää leikinomaisuutta tapana rikastuttaa eri tilanteita. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 38–39.) Tulosten mukaan lapsi leikkii leikille osoitetun ajan lisäksi yhteistyöpäiväkodin eri pedagogisten toimintojen aikana.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvaillaan leikkiin kannustavaa toimintakulttuuria sellaiseksi, jossa päiväkodin työntekijät kehittävät päiväkodin toimintaympäristöjä- ja tapoja siten, että ne tukisivat lasten keskittymistä leikkiin. Leikkirauhan avulla lapsilla on tilaa sekä aikaa kokea leikkimisen iloa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 29.) Aineistosta saaduista

tuloksissa korostui pitkäkestoisen leikin arvostus yhteistyöpäiväkodissa. Pitkäkestoisen leikin toteutumista on haluttu tukea. Päiväkodin toimintatapoja on pyritty ja pyritään yhä kehittämään siten, että ne mahdollistaisivat leikkien pitkäkestoisuutta. Pitkäkestoinen leikki edellyttää ajan, rauhan sekä tilan lisäksi sopivia leikkivälineitä ja materiaaleja (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 39).

Yhteistyöpäiväkodin lastentarhanopettajien mukaan lapsen ikätaso ja toisaalta hänen kiinnostuksen kohteensa sekä kokemuksensa vaikuttavat siihen, miten ja millaisia leikkejä lapsi leikkii. Tulosten mukaan lapsi oppii ja kehittyy leikkiessään. Helenius ja Lummelahden (2013, 14, 65) kirjoittavat leikissä kehittyvän muun muassa lapsen kielelliset ja sosiaaliset taidot, mielikuvitus ja ajattelu. Helenius ym. (2004, 54) toteavat, että leikki syntyy, kun lapsi kokee sen merkitykselliseksi. Merkitykset ovat jokaiselle lapselle henkilökohtaisia ja suuria. Ne mahdollistavat lapsen kehityksen ja oppimisen.

Havainnointi on kaiken varhaiskasvatuksen lapsilähtöisen toiminnan suunnittelun ja toteutuksen perusta (Koivunen ja Lehtinen 2015, 15–16). Leikin toteutuminen edellyttää varhaiskasvatuksen työntekijältä ammatillisuutta tunnistaa se, milloin leikkiin tarvitaan ohjausta. Havainnointi on perusta leikin suunnittelulle ja ohjaamiselle varhaiskasvatuksessa. (Tarkka 2018, viitattu 3.10.2018.) Opinnäytetyömme tulosten perusteella voidaan todeta, että leikin havainnointi ja ohjaus yhdistyvät yhteistyöpäiväkodin arjessa. Leikkiä havainnoimalla lastentarhanopettajat saavat monipuolista tietoa lapsista sekä lapsiryhmästä. Lasten leikkiä ohjataan leikistä tehtyjen havaintojen pohjalta.

Heleniuksen ym. (2002, 141) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijän tulee ohjata leikkiä ottamalla huomioon lapsen yksilöllinen kehitystaso ja leikin kehitys toimimalla lähikehityksen vyöhykkeellä. Opinnäytetyömme tulosten perusteella leikin havainnointia ja ohjausta tehdään yhteistyöpäiväkodissa ottaen huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso. Tuloksissa korostui se, että aikuisella on aktiivinen rooli leikin havainnoijana ja ohjaajana ryhmän pienempien lasten leikeissä. Tämä on keskeistä, jotta leikki olisi turvallista ja kehittävä. Ryhmän isompien lasten leikeissä aikuisen on mahdollista havainnoida leikkiä sivustaseuraajana. Heidän leikkiään ohjataan rikastaen ja varmistaen leikin toteutuminen sekä jatkuvuus.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että lasten leikin ohjausta tehdään leikkiympäristöjä muokkaamalla. Leikistä havaitaan lapsen kokemuksia, kiinnostuksenkohteita ja taitoja, joita hyödynnetään leikkiympäristöjen muokkauksessa. Saadut tulokset kertovat lastentarhanopettajien

muokkaavan leikkiympäristöjä, jotta ne olisivat lapsia kiinnostavia ja pitkäkestoista leikkiä tukevia. Aikuisten tekemä tavoitteellinen leikin ohjaus näkyy esimerkiksi leikkivälineiden valinnassa ja leikkiajan sekä leikkirauhan varmistamisessa (Helenius ym. 2002, 141).

Yhteistyöpäiväkodissa leikkikartta on leikin ohjauksen väline, joka tukee lasta leikin valinnassa ja sen pitkäkestoisuudessa. Lastentarhanopettajien mukaan leikkikartan toimiessa hyvin sen avulla voidaan havainnoida lasten leikkiä. Varpasen (2018, 130) mukaan leikkitaulu voi parhaimmillaan tukea lapsen leikkiä tekemällä leikkimahdollisuuksia näkyväksi. Aikuinen voi tukea lasta yhteistyöhön ja päätöksentekoon liittyvien taitojen oppimisessa leikinvalintatilanteessa. Alatarvas ja Niiniharju (2018, 48, 51, 54) nostavat esille leikkitaulun tarkastelun lapsen osallisuuden ja leikin valinnanvapauden näkökulmasta. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää pohtia leikkitaulun käyttöä kriittisesti ja löytää päiväkotiryhmälle sopivia toimintatapoja.

Opinnäytetyömme tulosten perusteella voidaan todeta, että lastentarhanopettajat kokivat leikistä tehtyjen havaintojen pedagogisen dokumentoinnin haasteeksi työssään. Tulokset kertovat, että leikin dokumentointia halutaan tehdä tavoitteellisemmin ja yksityiskohtaisemmin. Tämä edellyttää aikaa ja toimivia menetelmiä pedagogiselle dokumentoinnille. Dokumentoinnin avulla on lähinnä pyritty tekemään vanhemmille näkyväksi sitä, mitä lapsi on päiväkodissa päivän aikana tehnyt. Ahosen (2017, 140) mukaan dokumentointi mahdollistaa työntekijälle havainnoinnista saatavan tiedon tallentamisen ja se muuttuu pedagogiseksi silloin, kun näitä saatuja tietoja hyödynnetään tavoitteellisesti. Koivunen ja Lehtinen (2015, 78-82) toteavat dokumentointitapoja olevan useita, joista tulisi valita havainnointitilanteeseen sopivin. Havaintoja voi dokumentoida esimerkiksi erilaisten valmiiden havainnointilomakkeiden tai teknologian avulla.

Opinnäytetyömme tulosten perusteella yhteistyöpäiväkodin lastentarhanopettajat käsittelevät leikin havainnointia ja ohjausta keskustellen päiväkotipäivän aikana sekä tiimipalaverissa. Tämä on tärkeää, jotta jokaisella tiimin jäsenellä on yhteinen käsitys lapsista ja lapsiryhmästä. Keskusteluille käytävissä olevaan aikaan vaikuttaa se, mitä muita asioita tiimillä on käsiteltävänä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 29) mukaan varhaiskasvatuksessa tulisi toimia työyhteisönä, jossa kaikki oppivat toisiltaan. Työntekijät jakavat tietoa ja osaamistaan, joka mahdollistaa ammatillista kehittymistä. Koivusen ja Lehtisen (2015, 116-117) mukaan tiimipalaverit ovat tehokkaita työvälineitä, mutta ne vaativat huolellista valmistautumista, rauhaa, avointa keskustelua sekä asioiden ylös kirjaamista.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että lastentarhanopettajat näkivät päiväkotiryhmien koot ja lasten moninaiset ikä- ja kehitystasot ryhmässä kehittämiskohtana yhteistyöpäiväkodissa. Päiväkotiryhmät ovat haaste leikin havainnoinnille ja ohjaukselle, sillä eri-ikäiset lapset vaativat erilaista leikin havainnointia ja ohjausta. Lastentarhanopettajat nostivat esille leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittämiseksi pienryhmissä toimimisen nykyistä useammin. Pienempi ryhmäkoko mahdollistaisi yksittäisen lapsen leikin havainnoinnin ja ohjauksen. Myös Helenius ym. (2002, 144) kuvaavat pienryhmissä toimimista yhtenä leikin ja sen havainnoinnin sekä ohjauksen edellytyksenä. Raittila (2013, 89) korostaa pienryhmätoiminnan olevan lapsen etu, sillä lapsi tulee paremmin kohdatuksi. Toiminen pienryhmässä mahdollistaa sen, että varhaiskasvatuksen työntekijä voi keskittyä lasten yksilöllisen kasvun ja kehityksen tukemiseen.

Opinnäytetyömme tulosten perusteella päiväkotiryhmien käytettävissä olevissa tiloissa on kehitettävää. Päiväkotiryhmien tilat ovat monipuolisia, mutta nykyisessä muodossaan ne tuntuvat ahtailta ja luovat haasteita lapsiryhmän eri-ikäisten lasten leikkien toteutumiselle. Leikkiympäristöjen tavoitteellisen suunnittelun ja muokkauksen edellytyksenä on, että lastentarhanopettajilla on riittävästi aikaa siihen. Helenius ym. (2002, 146-148) korostavat leikin kehityksen tuntemisen olevan ensisijaista tilojen suunnittelussa ja muokkauksessa, sillä leikkimisen muodot ja lasten tarpeet vaihtelevat ikäkausittain. Leikkiympäristöjä muokatessa huomiota tulee kiinnittää leikkivälineiden saatavuuteen ja sopivuuteen. Erilaiset leikit tarvitsevat eri tavoin tilaa ja rauhaa, joten leikkien sijoittumista tiloihin tulee suunnitella ja tarkkailla (Helenius 1993, 92-95).

Opinnäytetyöstämme saatujen tulosten mukaan lastentarhanopettajat haluavat kehittää ammatillista osaamistaan. Kehitysideoina esille nousi tuki leikin havainnointiin ja ohjaukseen lisäkoulutuksen avulla. Tulosten perusteella voidaan todeta, että ajankohtainen tieto käytettävissä olevista välineistä sekä menetelmistä on tärkeää, jotta leikin havainnointi, pedagoginen dokumentointi ja oikea-aikainen leikin ohjaus voivat toteutua. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016, 29) mukaan päiväkodin työntekijöiden tulee kehittää osaamistaan niin, että työyhteisö on oppiva ja kehittyvä. Työntekijän tehtävänä on arvioida omaa toimintaansa sekä jakaa tietoa ja osaamistaan. Fonsénin (2014, 105, 107) tutkimuksessa varhaiskasvatuksen pedagogisesta johtajuudesta nousi esille päiväkodin johtajan vastuu siitä, että päiväkodin työntekijöiden ammatillisuus uusiintuu. Johtajan tehtävänä on ylläpitää ajanmukaista osaamista päiväkodissa huolehtimalla siitä, että työntekijöillä on mahdollisuus saada täydennyskoulutusta ja heidän koulutustasonsa pysyy ajan tasalla.

Opinnäytetyömme tulosten mukaan johtotason tuki ja päiväkodin yhteiset linjaukset mahdollistavat ja tukevat leikin havainnointia sekä ohjausta. Koko päiväkodin yhteiset linjaukset leikin havainnoinnille ja ohjaukselle tulisi sopia esimiehen johdolla niin, että kaikki työntekijät sitoutuvat niihin. Leikin havainnoinnista ja ohjauksesta tulee käydä yhteistä keskustelua ja yhteisistä toimintatavoista sopia sekä koko päiväkodissa että tiimeissä. Ahonen (2017, 72) korostaa, kuinka työtiimin ja -yhteisön kesken tulee käydä reflektoivaa keskustelua toimintatavoista, työntekijöiden arvoista sekä asenteista. Näin yhteiset arvot eivät jää yksittäisiksi sanoiksi, vaan ovat läsnä kaikessa päiväkodin toiminnassa.

Saija Turunen (2016, 13-28) on tutkinut kasvattajan roolin leikkiä edistäviä sekä rajoittavia tekijöitä ja jakanut ne kolmeen ulottuvuuteen. Nämä kolme ulottuvuutta ovat asenteellinen, rakenteellinen ja toiminnallinen. Opinnäytetyömme tulokset ovat samankaltaisia Turusen tutkimuksen kanssa. Yhteistyöpäiväkodin lastentarhanopettajien myönteinen ja arvostava asenne leikkiä kohtaan näkyy leikkiä, sen havainnointia sekä ohjausta edistävänä ulottuvuutena. Kuten Turusen tutkimuksessa, myös opinnäytetyömme tuloksissa korostui yhteistyöpäiväkodin rakenteellisten tekijöiden merkitys leikille. Rakenteelliset tekijät muodostuvat käytössä olevista resursseista, tiloista ja aikatauluista. Turusen tutkimuksessa leikkiä edistävät ja rajoittavat tekijät näkyivät toiminnallisella ulottuvuudella muun muassa työyhteisössä olevina yhteisinä sopimuksina ja käytäntöinä sekä tasavertaisena ilmapiirinä. Opinnäytetyömme mukaan leikin havainnointi ja ohjaus päiväkodissa vaatii yhteisiä linjauksia ja yhtenäisiä toimintatapoja.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme käynnistyi tammikuussa 2018, kun löysimme yhteistyöpäiväkodin ja keskustelimme heidän kanssaan työelämästä nousevista aiheista opinnäytetyölle. Olimme tienneet jo ennen opinnäytetyöprosessia, että haluamme toteuttaa tutkimuksen varhaiskasvatukseen. Halusimme opinnäytetyömme olevan työelämälähtöinen ja sen tulosten olevan hyödyksi yhteistyöpäiväkodin toiminnalle. Yhtä tärkeäksi koimme sen, että aihe kehittäisi omaa ammatillista osaamistamme. Lopullinen aihe syntyi yhteistyössä päiväkodin johtajan ja työntekijöiden kanssa. Opinnäytetyömme ohjaajat tukivat meitä opinnäytetyön aiheen muotoutumisessa ja rajaamisessa.

Kirjoitimme opinnäytetyömme tutkimussuunnitelmaa alkuvuoden 2018 aikana ja saimme sen hyväksytyksi maaliskuussa. Allekirjoitimme yhteistyösopimuksen yhteistyöpäiväkodin kanssa ja saimme tutkimusluvan yhteistyöpäiväkotimme alueen varhaiskasvatuksen johtajalta huhtikuussa 2018. Tutkimusluvan saatuamme veimme yhteistyöpäiväkodin lastentarhanopettajille saatekirjeet. Tämän jälkeen aloitimme sopimaan haastattelutapaamisia haastateltavien kanssa, testasimme haastatteluiden teemarungon ja pidimme yksilöhaastattelut toukokuun 2018 aikana. Tämän jälkeen aloitimme haastatteluaineiston litteroinnin ja aineiston analyysin, jonka toteutimme kesän 2018 aikana. Elokuussa etenimme opinnäytetyöprosessissamme raportointivaiheeseen. Teimme opinnäytetyömme johtopäätökset syyskuussa 2018, jonka jälkeen hioimme opinnäytetyömme lopulliseen muotoonsa.

Opinnäytetyömme oli kaikkine vaiheineen antoisa ja vaativa prosessi. Prosessinomainen työskentely oli meille molemmille uutta ja paikoitellen uuvuttavaa. Eteneminen tuntui toisinaan hitaalta, sillä opinnäytetyön tekemiseen vaikuttivat eri toimijoiden aikataulut. Toisaalta opinnäytetyöprosessiin vaikuttivat väistämättä omat henkilökohtaiset elämäntilanteemme. Koemme, että opinnäytetyöprosessi on kehittänyt meitä siten, että olemme oppineet sietämään tunnetta keskeneräisyydestä. Opinnäytetyöprosessi on antanut meille kokemuksen siitä, kuinka kvalitatiivinen opinnäytetyö voidaan toteuttaa.

Olemme työskennelleet opintojemme aikana paljon yhdessä ja tiesimme, että meidän työskentelytapamme ja tavoitteemme ovat yhtenäisiä. Koemme, että tämä on tukenut meitä

opinnäytetyön tekemisessä ja selkeyttänyt yhteistyötämme. Sitouduimme molemmat siihen, että teimme opinnäytetyötä tiiviisti yhdessä. Tämä edellytti meiltä aikataulujen huolellista suunnittelua ja sovituisia aikatauluissa pysymistä. Sovitut yhteiset toimintatavat ja avoin vuorovaikutus ovat olleet opinnäytetyöprosessimme aikana merkittävässä roolissa.

Opinnäytetyömme aihe on ollut meille henkilökohtaisesti mielenkiintoinen. Varhaiskasvatuksen opinnot ja omat työkokemuksemme ovat lisänneet kiinnostusta ja toisaalta ymmärrystä aihetta kohtaan. Halusimme, että työmme olisi hyödyllinen ja ajankohtainen työelämälle. Tämä on motivoinut meitä toteuttamaan jokaisen opinnäytetyön vaiheen huolellisesti ja hyvien tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti.

Koemme, että opinnäytetyömme on ajankohtainen ja työelämälähtöinen. Mielestämme leikki on yksi lapsuuden tärkeimmistä osa-alueista ja sillä on merkittävä asema varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen työntekijöillä on merkittävä vastuu siitä, että jokaisen lapsen oikeus leikkiin toteutuu päiväkodissa. Koemme, että tavoitteellinen leikin havainnointi on tärkeä osa varhaiskasvatuksen toimintaa ja siihen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Tehtyjä havaintoja tulee käsitellä ja hyödyntää niin, että ne tukevat lapsen leikkiä. Leikin ohjaus käsitteenä tuo puolestaan helposti mieleen päiväkodin aikuisjohtoiset toimintatuokiot, mutta todellisuudessa se on laaja kokonaisuus aina leikkiympäristöjen suunnittelusta päivärytmin muodostamiseen. Pohdimme sitä, missä määrin Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa leikille asetettujen tavoitteiden ja velvoitteiden on mahdollista käytännössä toteutua. Mietimme toisaalta myös sitä, joutuuko lastentarhanopettaja joissain tilanteissa toimimaan resurssien vuoksi eri tavalla kuin toivoisi.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla lastentarhanopettajien kokemuksia päiväkodissaan tapahtuvasta 0-5-vuotiaiden lasten leikistä sekä sen havainnoinnista ja ohjauksesta. Lisäksi tavoitteenamme oli tuoda esille sitä, kuinka lastentarhanopettajat kehittäisivät työssään tapahtuvaa leikin havainnointia ja ohjausta yhteistyöpäiväkodissa. Tutkimustehtäviä oli kolme ja mielestämme ne tukivat toisiaan. Koemme, että aineistomme oli kattava ja runsas, mutta se olisi voinut pureutua teemoihin syvemmin. Pohdimme sitä, vaikuttiko teemojen moninaisuus siihen, kuinka paljon haastateltava kertoi kokemuksistaan. Mielestämme leikki, leikin havainnointi ja ohjaus sekä niiden kehittäminen ovat jokainen jo itsessään hyvin laajoja aiheita. Olisikin mielenkiintoista tietää, millaisia tuloksia olisimme saaneet, jos opinnäytetyömme tutkimustehtävät olisivat keskittyneet vain yhteen näistä teemoista, esimerkiksi leikin ohjaukseen yhteistyöpäiväkodissa.

Opinnäytetyömme suunnitteluvaiheessa halusimme rajata haastateltavat yhteistyöpäiväkodin päiväkotiryhmissä työskenteleviin lastentarhanopettajiin. Tämä rajaus sulki kohdejoukosta esiopetusryhmissä työskentelevät lastentarhanopettajat. Rajauksella pyrimme siihen, että aineiston koko oli hallittavissa tehdessämme kvalitatiivista tutkimusta ensimmäistä kertaa. Pohdimme raportointivaiheessa sitä, oliko lasten iän rajaaminen 0-5-vuotiaisiin merkityksellistä opinnäytetyön tulosten kannalta. Mietimme, oliko haastateltavien mahdollista rajata ajatuksiaan kokemuksia kertoessaan 0-5-vuotiaisiin lapsiin.

Opinnäytetyömme aineistonkeruun teimme yksilöhaastatteluin toteutetulla teemahaastattelulla. Koemme, että teemahaastattelu oli tarkoituksenmukainen valinta opinnäytetyöllemme, sillä tarkoituksena oli kuvailla haastateltavien kokemuksia. Etukäteen testattu teemahaastattelurunko toi haastatteluille pohjan, vaikka lastentarhanopettajien kokemuksissa teemat luonnollisesti sekoittuivat toisiinsa. Olemme tyytyväisiä valintaamme kerätä aineisto yksilöhaastatteluin, sillä koemme sen antaneen jokaiselle haastateltavalle oman hetken kertoa kokemuksiaan. Uskomme, että ryhmähaastattelu olisi vaikuttanut merkittävästi opinnäytetyön tuloksiin.

Koimme opinnäytetyömme analyysivaiheen vaativaksi. Aineiston teemoittelu oli aikaa vievää, sillä halusimme, että teemoittelu on tehty huolellisesti. Oleellisten asioiden hahmottaminen ja toisaalta aineiston karsiminen tuntui haasteelliselta. Analyysivaiheessa korostui se, kuinka molemmilla opinnäytetyöntekijöillä tulee olla sama tulkinta aineistosta ja opinnäytetyön aiheesta. Mielestämme onnistuimme tässä hyvän vuorovaikutuksen ansiosta. Tiedostimme analyysivaiheessa sen, kuinka merkittävä rooli vaiheella on opinnäytetyön tulosten ja johtopäätösten kannalta. Tämä asetti meille paineita opinnäytetyön analyysin onnistumisesta.

Olemme pohtineet tutkimuseettisiä kysymyksiä läpi opinnäytetyöprosessimme. Yhteistyöpäiväkodin ja lastentarhanopettajien anonymiteetti on ollut tekemämme merkittävä eettinen valinta. Koemme, että anonymiteetti on mahdollistanut haastateltavien avoimen osallistumisen ja toisaalta koko opinnäytetyön toteutumisen. Päätimme opinnäytetyöprosessin aikana poistaa yhteistyöpäiväkodin paikkakuntaan liittyvät tiedot, jotta yhteistyötahoa ja osallistuneita lastentarhanopettajia ei voitaisi niiden perusteella jäljittää. Opinnäytetyömme yhtenä tavoitteena oli saada tietoa siitä, kuinka leikin havainnointia ja ohjausta voitaisiin yhteistyöpäiväkodissa kehittää. Tiedostimme, että toiminnan kehittäminen voi aiheena luoda jännitteitä ja halusimme anonymiteetilla luoda lastentarhanopettajille tilaisuuden kertoa kehittämis ehdotuksia luottamuksellisesti. Pyrimme aina lastentarhanopettajien kanssa toimiessa

painottamaan anonymiteettia ja korostamaan sitä, että tarkoituksena ei ole tuoda esille yksittäisiä kokemuksia tai ajatuksia.

Mielestämme opinnäytetyömme tulokset kuvailevat lastentarhanopettajien kokemuksia leikistä, leikin havainnoinnista ja ohjauksesta sekä niiden kehittämisestä yhteistyöpäiväkodissa. Koemme, että yhteistyöpäiväkoti saa opinnäytetyömme tulosten kautta tietoa siitä, miten leikki ja sen havainnointi sekä ohjaus päiväkodissa toteutuvat. Tulokset ovat hyödyllisiä työelämälle, sillä ne tuovat esille haasteita, joita lastentarhanopettajat työssään kohtaavat. Tulosten perusteella haasteet liittyvät rakenteellisiin tekijöihin, kuten käytettävissä olevaan aikaan ja tiloihin. Lastentarhanopettajat toivat haastatteluissa esille konkreettisia ideoita, joilla leikin havainnointia ja ohjausta voitaisiin yhteistyöpäiväkodissa kehittää. Mielestämme kehittämisideat ovat toteutettavissa, mutta ne vaativat yhteisiä linjoja ja sovitun päämäärän. Kehittämistyössä keskeistä on esimiestason tuki ja johtajuus.

Opinnäytetyömme aiheesta on tehty opinnäytetöitä ja muita tutkimuksia. Koemme, että työmme tulokset ovat merkityksellisiä yhteistyöpäiväkodille ja aihetta sekä tuloksia voisi käyttää hyödyksi jatkotutkimuksissa. Olisi mielenkiintoista tutkia, millaisia kokemuksia yhteistyöpäiväkodin lapsilla on leikistä päiväkodissaan. Haluaisimme selvittää, millaisiksi lapset kokevat esimerkiksi yhteistyöpäiväkodin leikkiympäristöt, leikkikartan käytön tai päiväkotiryhmän toimintatavat. Päiväkodin työntekijöiden kokemuksia pedagogisesta dokumentoinnista on jo tutkittu opinnäytetöissä, mutta olisi kiinnostavaa tutkia lasten osallisuutta leikin pedagogisessa dokumentoinnissa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lasten osallisuutta korostetaan osana pedagogista dokumentointia sekä koko päiväkodin toimintakulttuuria.

Opinnäytetyö on vahvistanut käsitystämme siitä, kuinka keskeinen osa lapsuutta ja varhaiskasvatusta leikki on. Työn myötä olemme oppineet hahmottamaan varhaiskasvatuksen leikkiä edistäviä ja rajoittavia tekijöitä. Asenteelliset ja rakenteelliset tekijät voivat joko edistää tai rajoittaa leikkiä ja sen havainnointia sekä ohjausta. Mielestämme lastentarhanopettajalla tulisi olla leikkiä arvostava asenne, jotta lapsen oikeus leikkiin toteutuu päiväkodissa. Jokaisella lastentarhanopettajalla on tärkeä rooli siinä, kuinka leikkiin päiväkodissa suhtaudutaan ja miten sitä havainnoidaan sekä ohjataan. Toisaalta työyhteisön yhteneväiset toimintatavat ja esimiestasolta lähtevät linjaukset tukevat lastentarhanopettajia leikin mahdollistamisessa ja sen havainnoinnissa sekä ohjauksessa.

LÄHTEET

Ahonen, L. 2017. Vasun käyttöopas. Jyväskylä: PS-kustannus.

Alatarvas, S. & Niiniharju, M. 2018. Mitä tänään leikittäisiin? - Leikkitaulujen käyttäminen päiväkodeissa lasten osallisuuden ja valinnanvapauden näkökulmasta. Teoksessa Fonsén E. & Kangas J. (toim.). Leikin ammattilaiset. Helsingin yliopisto, 47-55.

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2017. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Viitattu 18.10.2018, <http://www.arene.fi/julkaisut/raportit/opinnaytetoiden-eettiset-suositukset/>.

Christensen, N. & Launer, I. 1989. Leikki ja varhaiskasvatus. Toinen tarkistettu painos. Suom. Rauni Paalanen. Berliini: Volk und Wissen. Alkuperäisjulkaisu 1985.

Eskola, J. & Saarela-Kinnunen, M. 2010. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-Kustannus, 189-199.

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2010. Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 26-44.

Fonsén, E. 2014. Pedagoginen johtajuus varhaiskasvatuksessa. Tampereen yliopisto: väitöskirja. Tampere: Tampere University Press ja tekijä.

Hakkarainen P. & Brédikyté M. 2013. Kehittävän leikkipedagogiikan perusteet. Majavesi: Kogni Oy.

Helenius, A. & Korhonen, R. 2016. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.). Varhaiskasvatuksen käsikirja. 3. päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 68-77.

Helenius, A. & LummeLahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Helenius, A. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Helsinki: Aili Helenius & Kirjayhtymä Oy.

Helenius, A. Hintikka, H. & Vähänen, L. 2004. Leikistä totta. Omaehtoisen leikin merkitys. Helsinki: tekijät ja Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Helenius, A., Karila, K., Munter, H. Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. 2002. Pienet päivähoitossa. Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. 1.-2. painos. Helsinki: Aili Helenius, Kirsti Karila, Hilikka Munter, Pirkko Mäntynen, Helena Siren-Tiusanen ja Werner Söderströmin Osakeyhtiö.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N. Muuronen, K., Seimi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Iivonen, E. 2018. Tilaa leikille. Viitattu 1.2.2018, <https://www.xn--leikkipiv-12ac.fi/tilaa-leikille/>.

Kananen, J. 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 70-85.

Koivunen, P-L. & Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kuntatyönantajat 2018. Uusi varhaiskasvatuslaki muuttaa kelpoisuuksia, nimikkeistä päättää työnantaja. Viitattu 5.10.2018, <https://www.kt.fi/ohjeet/kvtes/varhaiskasvatuslaki-kelpoisuudet-henkilostorakenne>.

Kurvinen, A., Neuvonen, S., Sivén, T., Vartiainen, J., Vihurinen, R. & Vilén, M. 2013. Lapsuus. Eriytyinen elämänvaihe. 1-5 painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Kuula-Luumi, A. 2018. Turvaa tutkittavan anonymiteetti! Vastuullinen tiede. Viitattu 4.9.2018, <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/jatkok%C3%A4ytt%C3%B6/turvaa-tutkittavan-anonymiteetti>.

Laaksonen, V. & Lautamo, T. 2017. RALLA: Leikki- ja kaveritaitojen havainnointimenetelmät. Myhinpää: RALLA.

Laitinen, J. 2017. Leikinvoima-kouluttaja: Leikkiä vaikka koko päivä. Talentia-lehti. Viitattu 1.2.2018, <https://www.talentia-lehti.fi/leikinvoima-kouluttaja-leikkia-vaikka-koko-paiva/>.

Lautamo, T. 2014. RALLA: Ryhmätilanteessa tapahtuva lapsen leikin arviointi. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 174.

Leikkipäivä 2018. Mikä on leikkipäivä? Viitattu 1.2.2018, <https://www.xn--leikkipiv-12ac.fi/mika-on-leikkipaiva/>.

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. (ei kustantajan kotipaikka) Pedatieto Oy.

Puusniekka, A. & Saaranen-Kauppinen, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Teemoittelu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 6.2.2018, http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html.

Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet: Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 69-94.

RALLA Oy 2018. Tuoteperhe. Viitattu 8.2.2018,
<https://ralla.fi/index.php/fi/etusivu/palvelut/tuoteperhe/>.

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Sosiaalialan ammattikorkeakoulutuksen varhaiskasvatuksen kompetenssit. Innokylä. Viitattu 22.9.2018,
<https://www.innokyla.fi/documents/1167850/7b605176-cddd-4bab-b0e4-3b99865d2fa2>.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Tarkka, K. 2018. Vasu-perusteet leikin asialla. Viitattu 1.2.2018, 28.2.2018 & 7.3.2018,
<https://www.xn--leikki-piv-12ac.fi/vasu-perusteet-leikin-asialla/>.

Turunen, S. 2016. "Nyt me tiedetään, että aikuisten kuuluukin leikkiä". Kasvattajan rooli leikkiä edistävissä ja rajoittavissa tekijöissä. Socca - Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. Työpapereita 2016:2.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2018. Hyvä tieteellinen käytäntö (HTK). Viitattu 5.9.2018,
<http://www.tenk.fi/fi/hyva-tieteellinen-kaytanto>.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540.

Varpanen, J. 2018. Vapaus, demokratia ja jaettu todellisuus osallisuuden ytimessä. Teoksessa Fonsén, E., Heikka, J., Kangas, J. & Vlasov, J. (toim.) Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa 2 – Suunnittelu, toteuttaminen ja kehittäminen. Tampere: Suomen varhaiskasvatus ry ja tekijät, 120-134.

Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Juha Varto ja Kirjayhtymä Oy.

YK:n lapsen oikeuksien komitea 2013. Yleiskommentti 2013:17. Lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (31. artikla).

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus 2006/27.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 1991/60.

Teema 1. Leikki päiväkodissa

Kerro omia kokemuksiasi 0-5 vuotiaiden lasten leikistä päiväkodissasi.

Apukysymyksiä:

1. Miten leikki näkyy päiväkotiryhmässäsi?
2. Miten paljon leikille on varattu aikaa sinun päiväkotiryhmässäsi?
3. Miten leikkitalanteet saavat alkunsa päiväkotiryhmässäsi?
4. Millaisia leikkejä lapset leikkivät päiväkotiryhmässäsi?
5. Miten leikkiä kuvaillaan lapsen henkilökohtaisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa?
6. Miten uusi varhaiskasvatussuunnitelma on vaikuttanut sinun suhtautumiseesi leikkiin?

Teema 2. Leikin havainnointi ja ohjaus päiväkodissa

Leikin havainnointi

Kerro omia kokemuksiasi 0-5 vuotiaiden leikin havainnoinnista päiväkodissasi.

Apukysymyksiä:

1. Mitä leikin havainnointi on sinun työssäsi?
2. Mitä välineitä tai menetelmiä käytät leikin havainnoinnin tukena?
3. Miten käsittelet ja hyödynnät leikin havainnoinnista saatua tietoa?

Leikin ohjaus

Kerro omia kokemuksiasi 0-5 vuotiaiden lasten leikin ohjauksesta päiväkodissasi.

Apukysymyksiä:

1. Mitä leikin ohjaus on sinun työssäsi?
2. Millaisissa tilanteissa ohjaat leikkiä päiväkodissasi?
3. Miten osallistut lasten leikkitalanteisiin?
4. Millaisia leikkitiloja päiväkotiryhmälläsi on käytössä?
5. Miten leikkiympäristöt rakentuvat päiväkodissasi?

6. Miten leikki-tilat on jaettu päiväkodissasi?
7. Miten lapset valitsevat leikki-tilansa?

Teema 3. Leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittäminen päiväkodissa

Leikin havainnoinnin kehittäminen

Miten sinun mielestäsi 0-5 vuotiaiden leikin havainnointia tulisi kehittää päiväkodissasi?

Apukysymyksiä:

1. Millaista tukea sinä tarvitsisit leikin havainnointiin päiväkotiryhmässäsi?
2. Millaiseksi koet päiväkotiryhmäsi leikki-tilat?
3. Millainen yhteinen linjaus päiväkodillasi on leikin havainnoinnista ja pedagogisesta dokumentoinnista?
4. Miten varaatte aikaa päiväkotiryhmäsi lasten leikin havainnointiin?
5. Millaisia keskusteluja käyt leikistä päiväkotisi muiden työntekijöiden kanssa?

Leikin ohjauksen kehittäminen

Miten sinun mielestäsi 0-5 vuotiaiden leikin ohjausta tulisi kehittää päiväkodissasi?

Apukysymyksiä:

1. Millaiseksi koet leikin ohjauksen päiväkotiryhmässäsi?
2. Millaista tukea sinä tarvitsisit leikin ohjaukseen päiväkotiryhmässäsi?
3. Millainen yhteinen linjaus päiväkodillasi on leikin ohjauksesta?
4. Millaisia keskusteluja leikin ohjauksesta käydään päiväkotisi muiden työntekijöiden kanssa?

Hei,

Olemme kaksi sosionomiopiskelijaa Oulun ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä yhteistyössä päiväkotinne kanssa. Opinnäytetyön aihe on leikki sekä leikin havainnointi ja ohjaus varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyössä haastattelemme 0-5- vuotiaiden päiväkotiryhmässä työskenteleviä lastentarhanopettajia. Haastatteluissa keskustellaan leikistä, lastentarhanopettajien kokemuksista leikin havainnoinnista ja ohjauksesta. Keskustelemme myös näiden teemojen kehittämisestä teidän päiväkodissanne.

Haastattelut ovat yksilöhaastatteluja ja ne toteutetaan päiväkodin rauhallisessa tilassa maaliskuuhuhtikuussa 2018. Haastattelut ovat teemahaastatteluja, eli keskustelu on vapaata opinnäytetyön aiheeseen liittyvää keskustelua. Haastattelutilanteessa paikalla on molemmat opinnäytetyön tekijät. Haastattelut äänitetään ja litteroidaan opinnäytetyön aineiston analyysivaihetta varten. Aineistoa käsittelevät vain opinnäytetyön tekijät ja kaikki opinnäytetyön haastatteluun liittyvät tiedostot tuhotaan asianmukaisesti opinnäytetyön ollessa valmis.

Päiväkotinne esiintyy opinnäytetyössä ”eräänä (paikkakunta) päiväkotina” ja myös sinun henkilöllisyytesi pysyy salassa. Tulokset esitetään niin, ettei niitä voi yhdistää kenenkään haastateltavaan. Halutessasi voit pyytää päiväkotisi johtajalta opinnäytetyön suunnitelmaa, josta voit lukea tarkemmin opinnäytetyön toteutuksesta ja kaikesta muusta, mistä haluat tietää lisää.

Opinnäytetyöhön osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Mikäli haluat osallistua opinnäytetyön haastatteluihin, laita meille sähköpostia. Ilmoitamme opinnäytetyöhön liittyvistä asioista sähköpostin välityksellä.

Jos haluat kysyä jotakin opinnäytetyöstä, laita rohkeasti meille viestiä!

Ystävällisin yhteistyöterveisin

Pinja Korhonen

Johanna Leppälä

Aineistosta poimittuja ilmauksia	Alateema	Pääteema
<p>”Leikkihän on täällä se pääjuttu ja leikin kautta sitten opetellaan.”</p> <p>”No ehkä juuri se arvostus ja että sille (leikille) annetaan aikaa ja se arvo. – Että kun se sisältää niin paljon.”</p> <p>”Vielä tiukemmin pidetään kiinni siitä, että se leikki on kuitenkin se mistä me lähdetään.”</p>	Leikki varhaiskasvatuksen tärkeimpänä osa-alueena	Leikin keskeinen asema
<p>”Se lapsen päivä on pääosin sitä leikkiä.”</p> <p>”Sekin, että jos lähtee vaikka retkelle metsään tai puistoon, niin sielläkin on sitä leikkiä.”</p> <p>”Se (leikki) on ihan jatkuvasti läsnä tässä arjessa ja minun mielestäni se ei rajoitu leikkitalanteeseen tai leikkiaikaan. Leikki näkyy myös siirtymissä ja muissa.”</p>	Leikki keskeisenä osana päiväkotipäivää	
<p>”Pitkäkestoinen leikki on ollut meidän teema, jota ollaan painotettu jo useamman vuoden ajan.”</p> <p>”Yritetään tehdä niin että se leikki saisi jatkua rauhassa pidempään. – on tärkeää päästä jatkamaan.”</p>	Pitkäkestoisien leikin mahdollistaminen	
<p>”Ryhmään mahtuu monenlaista ja monen tasoista leikkiä.”</p> <p>”Eniten lapsilla on sellaisia kausileikkejä, joissa leikki-idea säilyy yleensä joitakin viikkoja ja sitten voi tulla jokin uusi leikki.”</p>	Lasten kasvu ja kehitys leikkiessä	
<p>”Yritetään seurata ja havainnoida lapsia sekä</p>	Havainnoinnin ja ohjauksen yhdistyminen	Leikin havainnoinnin ja ohjauksen moninaisuus

<p>leikkiä ja tarvittaessa ruokkia sitä eteenpäin.”</p> <p>”Aikuisen tärkein rooli on huomata se, että milloin ja minkä verran sinua tarvitaan ja osata vetäytyä tarvittaessa. Joskus on ihan hyvä olla vain enemmän tarkkailijana.”</p> <p>”Siitä (havainnoinnista) saa lapsilta tietoa niistä taidoista, mitä osaa ja missä tarvitsee vielä apua. Sekin, että kuinka paljon lapsi vuoden aikana kehittyy ja kasvaa.”</p>		
<p>”Välillä vaihdetaan materiaaleja sen mukaan, mikä lapsia kiinnostaa.”</p> <p>”Suunnitellaan leikkien sijoittumista tiloihin. Olisiko tässä nyt hyvä kotileikin paikka tai tuodaanko tähän roolivaatteita.”</p> <p>”Kiinnitetään huomiota siihen, ettei toinen leikki hallitse toista leikkiä esimerkiksi äänillä.”</p>	<p>Leikin mahdollistaminen</p>	
<p>”Leikkitiloja lapset pääsevät valitsemaan leikkikartan kautta.”</p> <p>”Leikkikartta vaatii toimiakseen aikuisen panostusta.”</p> <p>”Sen avulla pystyy katsomaan, jos jossain huoneessa on jo liian paljon leikkijöitä ja ohjata leikkimään toiseen tilaan.”</p>	<p>Leikkikartta ohjauksen välineenä</p>	
<p>”Me kirjataan sitä, mitä tehdään ja jokaisesta lapsesta jotain vanhemmille kerrottavaksi päivittäisten kuulumisten vaihdon yhteyteen.”</p>	<p>Havaintojen dokumentointi</p>	

<p>"Dokumentointi on hyvin nopeaa, sillä pienten kanssa ei ole aikaa kirjoittaa tai muuta. Jälkikäteen laitan joitakin pääasioita ylös."</p>		
<p>"Meillä on tiimipalaverit missä meillä on kaikki työntekijät yhtä aikaa paikalla kerran viikossa ja näistä asioista pyritään jakamaan sitä tietoa."</p> <p>"Paljon puhutaan ryhmässä ja ne havainnot pyörivät arjessa kaikkien työntekijöiden tietoisuudessa."</p>	<p>Tiimin yhteistyö</p>	
<p>"Tällaisessa ryhmässä, jossa on monen ikäisiä lapsia, suunnitelmien ja toteutuksen tulee olla monessa eri tasossa, jotta pystytään vastaamaan perustarpeiden lisäksi taitojen oppimiseen."</p> <p>"Yhdellä aikuisella voisi olla useammin pienempi lapsiryhmä, jota havainnoida ja ohjata."</p>	<p>Ryhmän käytettävissä olevat resurssit</p>	<p>Leikin havainnoinnin ja ohjauksen kehittämisen mahdollisuudet</p>
<p>"Kokisin, että koko taloa palvelisivat toimivat keinot havainnointiin ja kirjaamiseen."</p> <p>"Haluaisin, että olisi jotakin koulutusta tai muuta koko päiväkodin henkilökunnalle kerralla."</p>	<p>Ammatillisuuden kehittäminen</p>	
<p>"Minusta voisi olla sellaiset selkeät ohjeet, jotka olisivat koko henkilöstölle."</p> <p>"Kaipaisin sitä, että meillä olisi sellainen yhtenäinen näkemys."</p>	<p>Päiväkodin yhteiset linjaukset</p>	